

2015 • 9

LXVIII. évfolyam • szeptember

művelődés

közművelődési havilap

művelődés

közművelődési havilap

Szerkesztőségi tanács:

Benkő Judit
Egyed Ákos
Guttman Szabolcs
Kása Zoltán
Péter István
Pozsony Ferenc
Székely Sebestyén
Széman Péter
Szikszai Mária

A szerkesztőség:

Dáné Tibor Kálmán (főszerkesztő)
Benkő Levente
Péter János

Postacím:

400183 Cluj-Napoca,
str. Gheorghe Lazăr nr. 30.,
O. P. 1. Cluj, C. P. 123
tel/fax: +40 264 434 110
honlap: www.muvelodes.net
e-mail: szerkesztoseg@muvelodes.net,
muvelodes@yahoo.com
Bankszámlaszám: Redakcja Művelődés
RO57TREZ21621G335000XXXX
Adószám: 9549909

ISSN 1221 - 8693

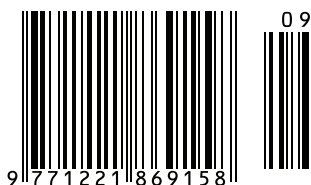
Megjelenik a Kolozs Megyei
Tanács támogatásával
Apare sub egida Consiliului
Județean Cluj

Nyomdai előkészítés:

IDEA PLUS – Kolozsvár
Lapterv: Könczey Elemér
Műszaki szerkesztés: Fazakas Botond
Nyomdai munkálatok:
IDEA és GLORIA nyomda – Kolozsvár
Igazgató: Nagy Péter

Ára 3 lej

Tartalom

Dáné Tibor Kálmán: Ígéretes újrakezdés. 3

közösség

P. Buzogány Árpád: Fő, hogy énekeljenek 4
Katus József: Probus és az öregedés művészete 7

kibeszélő

Laczkó Vass Róbert: Nyitott szemmel XXII. Sorstragédiák – 1. rész 9

galéria

Szabó Attila: A kalotaszegi alkotótábor 12

enciklopédia

Kovács András: A csíksomlyói Mária-kegyszobor 500 éve 15
Kovács Levente: Foci az asztalon 18

könyvesház

Kurta József: 120 éves a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára 21
Csatlós Erzsébet Zsófia: Mint a rozmarin a jó földben, avagy a népdal
felszabadító ereje 25
Dukrét Géza: A partiumi és bánási helytörténeti könyvkiadásról. 27

vadrózsák

Kedves Anett: Erdélyi Értéktár – érték, ami összetart. 30

Lapszámunk szerzői:

P. Buzogány Árpád – a Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont közművelődési szakembere, Székelyudvarhely
Csatlós Erzsébet Zsófia – tanító, Déva
Dukrét Géza – művelődésszervező, Nagyvárad
Katus József – ny. egyetemi tanár, Hollandia
Kedves Anett – néprajzkutató, Kolozsvár
Kovács András – egyetemi professzor, művészettörténész, Kolozsvár
Kovács Levente – rendező, ny. egyetemi professzor, Marosvásárhely
Kurta József – református lelkész, a Protestáns Teológiai Intézet könyvtárának vezetője, Kolozsvár
Laczkó Vass Róbert – színművész, Kolozsvár
Szabó Attila – muzeológus, kurátor, a Zilahi Történelmi és Művészeti Múzeum képzőművészeti osztályának vezetője, Zilah

A címlapon a Szentegyházi Gyermekegyházi kórusa a felvidéki Diószegen (Slatkovicovo) 2015. július 26-án. Tókos Attila felvétele.

A hátsó borító fényképét Mihály Ferenc készítette.

Lapunk 8., 20. és 26. oldalát Valovits László munkáival illusztráltuk.

Ezúton köszöntjük a 70 éves művészt.

Támogatók:

Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület
RMDSZ – Communitas Alapítvány
Hargita Megyei Kulturális Központ
Hargita Megye Tanácsa
Kovácsna Megyei Művelődési Központ
Kovácsna Megye Tanácsa

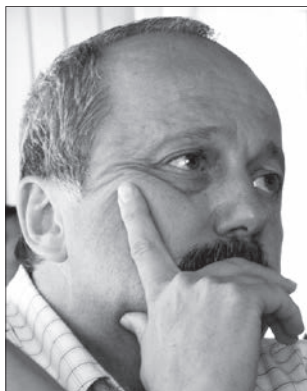

Médiapartnerek:

www.szabadsag.ro
Szabadság

Paprika Rádió
Fülön csíp.
95,1 fm

Ígéretes újrakezdés

A Kolozsvári Magyar Napok előestéjén, augusztus 14-én délután, a Kárpát-medence különböző történelmi régióiból érkezett magyar fiatalokkal népesedett be a Bánffy-palota udvara. Megkezdődött az EMKE égisze alatt szervezett ifjúsági fesztivál, a Kultivál, amelynek határon túli partnerei a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (Beregszász), a Magyar Nemzetiségű Művelődési Intézet (Lendva, Muravidék), a Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet (Dunaszerdahely), a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet (Zenta), valamint a budapesti Nemzeti Művelődési Intézet (NMI) voltak. Ezek az intézmények hozták létre Beregszászon 2008 szeptemberében a KKK-t, vagyis a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztalt, amelynek célja, miként a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet honlapján is olvashatjuk: „a regionális sajátosságok megőrzése mellett a Kárpát-medencei magyar identitástudat erősítése a közművelődés eszközeivel; együttes közművelődési gondolkodásmód és közös cselekvés kialakítása képzésekben, művelődéskutatásban, jövőtervezésben, módszertani központok létrehozásában; a közös szakmai minimum megfogalmazása egy közös magyar információs hálózat kialakításával és működtetésével, továbbá naprakész információk szolgáltatásával, nem feledkezve meg a multikulturális környezet lehetőségeinek hasznosításáról sem.” Magyarország akkori Oktatási és Kulturális Minisztériumának Közművelődési Főosztálya és a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátussal, a mai NMI előd intézményével közösen, nyomban a kezdeményezés mellé álltak és anyagi valami szakmai segítséget nyújtottak a „közös múlt és az egységesülő jelen” szellemében szárnyait bontogató Kárpát-medencei közművelődési fórumnak. Az együttműködés nagy lendülettel be is indult, s két évvel később Hajnal Jenő, a Zentán működő Vajdasági Magyar Művelődési Intézet igazgatója egy közös tanácskozás után már így foglalta össze a KKK rövid távú tennivalóit intézménye honlapján: „Ebben az általános feladatsorban kell, hogy 2010-ben kézzelfogható közelségbe kerüljön a felsőfokú kulturális mediátor szakirányú továbbképzés; a középfokú akkreditált művelődés szervezői képzés; a Kárpát-medencei Magyar kulturális Napok megújítása, a Kárpát-medencei mesemondó verseny megszervezése; a településkutatás; a kreativitást inspiráló pályázatok; a tehetséggondozási és kreativitási programok; a Kárpát-medencei kulturális adatbázisok frissítése; az intézeti honlapok frissítése és más feladatok.” Csakhogy az ezt követő időszak magyar politikai változásai teljes mértékben megvonták ettől a remek, jövőbe tekintő kulturális tevékenységtől az anyagi támogatást, s bármennyire is maradt meg az együttműködési szándék a kulturális tárca részéről, a program folytatása megbicsaklott. A KKK számára szakmai hátteret biztosító Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátusból pedig Nemzeti Művelődési Intézet lett, s az új intézményen belül megkezdődött egy teljes körű belső szerkezeti átalakítás. Így a történelmi régiók közművelődési intézményeivel való kapcsolattartásra, a KKK programjainak a közös folytatására már nem jutott erő. Az elmúlt esztendő közepéig a magyar kultúrpolitika részéről csupán az ígéretések szintjén maradt a KKK kitűzött céljainak a jövőbeni támogatása. Mígnem 2014. június 11-én az NMI-ben tartott szakmai tanácskozás során újabb együttműködési megállapodást írtak alá a KKK-t létrehozó és az eddigi, mostoha körülmények között is fenntartó intézmények. Újrakezdésről beszélhetünk tehát. Ennek első tényleges lépését az EMKE tette meg, s ezen belül is a Kultivál, a kolozsvári fiataloknak egy csoportja, akik ifjú lendülettel, s jövőbe vetett hittel hívták össze a Kárpát-medence többi történelmi régióból a fiatalokat egy nagyon jól sikerült ifjúsági kultúrbörzére. Csak dicséret és elismerés illetheti őket és természetesen kulturális ernyőszervezetünket, hisz a számtalan bizonytalan tényező ellenére, mely megnehezítette a szervezőmunkájukat, kitartottak a céljuk mellett. S bár mindennek ellenére a kincses város fiataljai vállalnák a jövő évi folytatás megszervezését is, az idei első Kultiválon résztvevő muravidéki ifjak bejelentették, hogy készek átvenni a KKK égisze alatt ezt a kulturális stafétát, és 2016-ban Lendván megszerveznék a következő találkozót. Szívvel reménykedünk abban, hogy magyar fiataljaink segítségével újra belendül a KKK, s ami az előttiük járó nemzedéknek nem sikerült a közös Kárpát-medencei közművelődési eszmék megvalósításában, nekik majd sikerülni fog.

P. Buzogány Árpád

Fő, hogy énekeljenek

Interjú Haáz Sándorral, a Szentegyházi Gyermekfilharmónia alapító vezetőjével

A z 1982-es tanévzáró ünnepségen lépett fel először együtt a Haáz Sándor zenetanár által tanított, az akkori 1-es számú, ma Mártonffi János nevét viselő iskola diákjaiból verbuvált rézfúvós és vonós együttes az iskolakóruossal. A következő évtől a Szentegyházi Gyermekfilharmónia nevet felvevő együttest ma mintegy száz kórustag és negyven zenekari tag alkotja. 1991-ben létrehozták a Gyermekfilharmónia Alapítványt, amely a falumúzeumot is magába foglaló Múzeum Szállót működteti, és egyebek mellett évente a Homoród-menti Népdalvetélkedőt, a májusi Fili Napokat, a Bútorfestő Tábort, valamint a Prímás-képző Tánctábort is szervezi. 1992–2007 között jelentették meg a *Szentegyházi Hírlapot*, 1998-tól kiadják a *Törpe Daloskönyv* sorozatot. Bel- és külföldi hangversenykörutakat szerveznek, eddig több száz koncertet tartottak. Fejlesztik a falusi turizmust, megvásárolták és működtetik a Filiházat. Az alapítvány feladatai közé tartozik a hangszerek beszerzése és felújítása is. Mindezekről Haáz Sándor zenetanárt kérdeztük.

A Gyermekfilharmónia krisztusi életkorú: 33 éves. Az eredeti tervek, elképzelések megvalósultak?

Én minden évben rácsodálkozom, hogy a Fili képes haladni tovább. 1997-ben már székykaput állítottunk annak az emlékére, hogy volt Fili...

Nehéz időszak volt?

Minden évben egyre nehezebb. Mert én sajnós, vénülök, egyre népszerűtlenebb ötleteim vannak a diákok körében is, és a világ egyre inkább afelé mutatkozik mozdulni, ahol az ének és a zene meg a szó értéktelenedik, nincs jelen, nem az mozgatja a világot.

A Gyermekfilharmónia fellépései, hangversenykörútjai pont az ellenkezőjéről győznek meg...

Ennek a száznak a lelki sivatagjaiban jókora adag víz, éltető elem a Gyermekfilharmónia. Előadásainkon rövid, gyermekek szájából hiteles dalok

Haáz Sándor a 2015. július 20-i hangversenyen Lendván

szólalnak meg, tele humorral, vidámsággal. A közönség kapva kap utána, mert az emberek úgy érzik, az elveszett énjüket találják meg egy-egy ilyen koncert alkalmával. Tódulnak az emberek, hogy élvezzék: még létezik az a megálmódott világ, amit hovatovább egyre kevesebb helyen találnak meg. A Fili továbbéléséhez nagy arányban hozzájárul az is, hogy a mostani gyermekek a valamikori énekesek, zenészek gyermekei. Szülőkként észrevették a Filiben azt, hogy az egy picit katonaság, egy picit rendszerre tanítás, egyúttal világlátás. Nagyon jólesik, ha otthon a családban dúdol a gyermek... Minden szempontból segítőtársaim a mostani szülők, akik filisek voltak. Komolyan veszik, hogy a gyermekeik rendszeresen járjanak próbákra.

Van olyan gondolat, eszme, ami elmaradt, nem valósulhatott meg?

Nincs. Fontos volt, ma is fontos számunkra, hogy a zene nyelvével a toleranciát, az örömmelélést, az egymás mellett élést hirdessük. A Gyermekfilharmónia tevékenységének zöme a

Én minden évben rácsodálkozom, hogy a Fili képes haladni tovább. 1997-ben már székykaput állítottunk annak az emlékére, hogy volt Fili...

Nótánk szálljon, ily szép nap csak ritkán virrad ránk – koncert Diószegen 2015. július 26-án

népdaléneklés nagyszerűségét, a népdalkincsünk túlélését szeretné biztosítani. Ennek érdekében szívesen dolgozom nemcsak én, hanem jó pár kollégám is, és nemcsak a kötelező tanórákon, hanem azokon kívül is.

Amikor megalakult a Gyermekfilharmonia Alapítvány, az alapcélok közt szerepelt a hangszerekkel való ellátás. Hogyan áll a Fili most hangszerekkel? Kell-e cserélni, javítani, és mibe kerül mindez?

A régi hangszerállományt teljességében lecseréltük. Az eltelt 33 év valóban hosszú idő ahhoz, hogy a gyermekek kézzől kézre adott hangszerei kibírják. Közel húsz éven át kizárólag én láttam el a tanítványaimat hangszerrel. A faluban a nyolcvanas években felvásárolt hangszerkészlet vándorolt a rokonságon belül, vagy utcabeliek, szomszédok kölcsönözték egymásnak, főleg a hegedűket. A fúvós hangszereket eleinte a

A faluban a nyolcvanas években felvásárolt hangszerkészlet vándorolt a rokonságon belül, vagy utcabeliek, szomszédok kölcsönözték egymásnak, főleg a hegedűket.

településen működő rezesbanda készletéből kölcsönöztük. Ezek feljavítását, használatát hosszú idők után mára jócskán pótoltuk, főleg alapítványi, pályázati lehetőségek útján. Rendkívül sokat segít magyarországi testvéralapítványunk, a budapesti Filiért Alapítvány. Értékes vadászkiértőket kaptunk tőlük, mélyfúvós hangszereket, fuvolát, klarinétot. A trombitakészletünk is pályázatainkból, illetve a személyi jövedelemadók összegyűjtése által bővült. Jelenleg a zeneteremből több mint tíz hegedűt kölcsönöztünk, alapítványunk vagy a Tanulók Háza leltárából. Ha időközben kiderül, a gyermek érdemes arra, hogy saját hangszere legyen, segíték a szülőknél megvásárolni azt. Gyakran a Gyermekfili örökre adományoz hangszert a zenészeinek. Az elmúlt hat évben tíznél is több hangszert adtunk ki örökre, klarinétot, fuvolát és hegedűt, ezek közt voltak igényes, drága portékák is. Vannak íratlan szabályok: az a gyermek, aki tíz évig a Fili zenekari tagja, megörökölheti a hangszert. Aki a Fili tagjaként érettségizik le, az is örökre megkaphatja hangszerét. Ezáltal a táncház mozgalmat, a diákzenészek táncház-zenekarait próbáljuk alapítványilag támogatni. Nagyon büszke vagyok arra, hogy filis hangszerek járnak Kolozsvárt, Nagyváradot, és különféle táncműhelyekben muzsikálnak velük.

A Filinél mindig történik valami. Kiadványai közül jól ismert a Törpe

Dalokkönyv sorozat, helyi lapot adott ki, hangzóanyagokat, a Hegedűiskola köteteit. Mostanában mivel dolgoznak?

Legújabb kiadványunk a *Fili kottatár* sorozat. Az elmúlt 32 évnek az összes hangszerelése, illetve sikeres, kórusra és zenekarra készült átírata öt kötetben jelent meg, majd nem hatéves előkészítő munka eredményeként. Veress Hunor főiskolai hallgató segítségével vittük számítógépre a zenei anyagot. A tematikusan, sorba válogatott énekek tárai: a karácsonyi ünnepkör, népdalfeldolgozások, negyvennyolcas és egyéb mozgalmi dalok, más népek dalai, valamint klasszikus kedvencek kottás füzetei kórusra és külön-külön minden egyes hangszeresre. Nem ártana füzeteinket népszerűsíteni, megállapítani, másoknál hogyan működnének a feldolgozások. Magyarországi zeneiskoláknál már sikerrel próbálkoztunk. Éppenséggel Erdélyben is lehetne ezzel a kottatárral új világot teremteni, de meg kell találnunk azt a fórumot, azokat a lehetőségeket, amelyek mentén eljuthatunk a műkedvelő gyermekzenekarokhoz, a lelkes kollégákhoz, akik ebben fantáziát látnak. Nagyon büszke vagyok a *Törpe Dalokkönyvekre* is, amelyek, népszerűségének köszönhetően az ötödik-hatodik újranyomásnál tart. Zsebmérete miatt neveztük *Törpe Dalokkönyvnek*, és minden oldalán kiszínezhető rajzok találhatóak. Nyolc füzet jelent meg, a legsikeresebbek a *Pentaton*

Dániel Kinga énekel az esztergomi Bazilikában 2015. július 28-án. Tókos Attila felvételei

dalok és a kánonos kötetek. A *Gyermekdalok* (VII., VIII. kötet) könyvecskéiben 60-60 óvodás-, kisiskolás ének szerepel, ezek furulyán, hegedűn könnyen játszhatók. A daloknál olyan szövegeket is beírtunk, amik más forrásokból kerültek elő. Úgyis az a lényeg, hogy énekeljen a gyermek.

A Gyermekfilharmónia Alapítvány ösztöndíjjal támogat tehetséges gyermekeket. Most, amikor mindenki az anyagi források apadására panaszkodik, érezhetők-e ilyen természetű gondok a Filiház táján?

Pillanatilag két tanítványunknak fizet teljes körű szállást, ellátást, tanítást, mindenfélét az alapítványunk. Ügyesek, megérdemlik, de mivel rászorulnak a segítségre, nélkülünk nem menne olyan simán az iskoláztatásuk. Mindezek mellett úgy érzem, a

hangszerrel vagy a kiadványokkal való támogatás méltóbb a Filihez.

A Fili tevékenységhez sok minden hozzátartozik, amit kívülállóknak talán nem is gondolnak: a Homoród-menti Népdalvetélkedő, kézműves táborok, a Filiház működtetése. Bővíthető ez még? Vannak új ötletek?

Az évi öt fontos rendezvényünk fenntartása nagy, fárasztó és kemény munka. Sokkal könnyebb létrehozni valamit, és nagy gongyütéssel megnyitani, mint évek hosszú során színvonalasan fenntartani azt. Évente meg kell, hogy újuljon a bútorfestő vagy tánc tábor azért, hogy újabb és újabb gyermekek érkezésekor azok is új fórumra találjanak. Ami újul, fejlődik, az a Csűrka-landpark, ami a Filiház udvarán levő csűrben készült el. E bohóságokkal tele szénapadláson készül az ürgelabirintus

HAÁZ SÁNDOR zenetanár 1955-ben született Székelyudvarhelyen. A Zenetanárképző Főiskola elvégzése után 1978-ban helyezték ki Szentegyházfasfaluba zenetanárnak. Levelezői tagozaton elvégezte a kolozsvári Gh. Dima Konzervatóriumot. A Tanulók Háza zenekörein tanítja, most már több volt tanítványával, pedagógusokkal a diákokat hangszerismeretre. A Gyermekfilharmónia létrehozója, vezetője.

Szakmai elismerései: Hargita Megyei Tanfelügyelőség Profesor Evidenitát (Kiváló Tanár – szerk. megj.) díja (1983, 1992), a Magyarok Világszövetsége – MVSZ díj (1993), a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási minisztere Pro Cultura Hungarica emléklapok (1997), a Széchenyi Társaság díja (1998), a Romániai Dalosszövetség Rónai Antal díja (1999), a Julianus Alapítvány Julianus díja (2001), a Romániai Magyar Pedagógusszövetség Ezüst Gyopár díja (2001), Szentegyháza Városi Tanácsa Pro Urbe díja (2002), Magyar Örökség díj (2003), a Hargita Megyei Kulturális Központ és az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület Udvarhelyszék kultúrájáért díja (2004), a Magyar Művészeti Akadémia tagja (2005), Bartók Béla Emlékdíj (2006), Nagy Lajos emlékérem – Pécs (2006), Magyarságért díj – Szarvas (2007), EMKE díj – Kolozsvár (2009), A Tehetségek Szolgálatáért Életműdíj – Budapest (2010), Mentor díj – Kolozsvár (2011), Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (2011), Hargita Megye Tanácsa Károni János díja (2012), Bonis bona discerere (2014), Németh Géza díj (2015).

Ezeknek a foglalkozásoknak a hiányában pont az veszne el a székely virtusból, ami tulajdonképpen székellyé tette a székelyt: az ének, a tánc, a mozgáskultúrája, a versei, énekei, meséi.

és a falift, a színben a rakétaszimulátor és egy gerendalétra.

A Fili nemrég érkezett haza egy elég hosszú körútról. Mi a következő lépés?

Augusztus 20-ra Szent István-napi műsorral készültünk, 31-től szeptember 6-ig zajlott a Fili tánc tábora és prímásképzője. Október első hétvégéjén tartjuk az Őszi Hadjáratot a szentegyházi hagyományörző huszárokkal közösen. Ez lovas, szekeres verbuváló körút a környező falvakban, a Filis szekereken zeng a dal. Ilyenkor az ünnepi esten a huszárokkal közösen énekeljük '48-as dalainkat. Novemberben készülődünk a Ciripelő vetélkedőre, ami Nyíregyháza és Szentegyháza régi ötletű mese-, vers- és énekmondó versengése. Aztán következik a téli körút, majd a végelszámolás: december 30-án szoktunk tartani óévzáró gálahangversenyünket.

A jövőben nehezebb vagy pedig éppen könnyebb lesz ugyanezeket a programokat megtervezni, megvalósítani azután, hogy annyi éve zajlanak ezek az események?

Minden rendezvény előtt azt látjuk, hogy egyre nehezebb nekifogni, és minden rendezvény végén, a tanúságlistát elemezve látjuk, hogy jól sikerült, érdemes volt. Nem csak azért, mert az anyagiakat fáradtságos előteremteni. Nagyobb feladat megmozdítani a gyermekközösséget. El kell vonni a figyelmét a facebooktól, az internettől. A bútorfestés, a tánc tanulás munkatáboraiiban a gyermeklétszám biztosítása, az érdeklődés felkeltése komoly kihívás. De miután megmozdul a gyermekcsereg, meglátszik, hogy ezeket a rendezvényeket kötelező módon kell csinálni. Ezeknek a foglalkozásoknak a hiányában pont az veszne el a székely virtusból, ami tulajdonképpen székellyé tette a székelyt: az ének, a tánc, a mozgáskultúrája, a versei, énekei, meséi.

Katus József

Probus és az öregedés művészete

A probus mozaikszó az angol professionals és a businessmen szavakból tevődik össze. A klub tagjai nyugdíjasok.

M

ár vagy tizenhárom éve élvezem a nyugdíjasok szabadságát, nem utolsó sorban azt, hogy reggelként nem kell sietnem a vasútállomásra. Hollandia közepén lakom egy, a közellátás terén elvárosiasodott faluban, de nem messze a tengertől. A Leideni Egyetemen tanítottam több mint huszonöt esztendőn át, ami oda-vissza az átszállással együtt napi négy óra utazással járt. Ez nem volt elveszett idő, hisz a vonaton jól lehetett dolgozni, na meg aludni is, ha elnyomott az álom. De persze, most sokkal kényelmesebb az élet, mert reggel nem sietek az állomásra, hanem kávézás közben nyugodtan újságot olvasok, aztán pedig eldöntöm, hogy a teendők közül mit lehet elhalasztani holnapra.

A falumnak közel 26 ezer a lélekszáma. A közszolgáltatásokra csak azt lehet mondani, hogy jók. Példaként hozom fel, hogy öt nagy szupermarketünk van, ez többek között azért van így, mert a környékbeli erdőkből sok kemping és nyaralóház-park létezik, amelyek manapság nem csak a nyári idényben lakottak. Eltekintve a népesség előregedését igazoló ősz fejú lakosoktól, akiknek már nem kell munkába járniuk, és így egész évben „nyaralnak”, említésre méltók a magyar és főleg a lengyel fiatalabbak, akik gyakran többé-kevésbé állandó lakosai a nyaralóházaknak, de több más háznak is bent, a faluban. A külföldiek közül a lengyelek túlnyomó többségben vannak, egyáltalán nem lebecsülendő tanúsága a jelenlétüknek egy kis lengyel szupermarket, ahol nem csak a rakott káposztához kellő jó savanyú káposztát, hanem ehhez jó tejfölt meg túrót is lehet kapni. Sőt, karácsony előtt még mákos bejglit is van, amiért szerfelett hálás vagyok, mivel gyermekkorom óta szeretem a Hollandiában ismeretlen mákos bejglit.

Szóval meg vagyok elégedve a környezetemmel, de a nyugdíjba vonulás előtt mégis nyugtalanított a jövő. Ugyanis leideni tevékenységeimből kifolyólag

országos és nemzetközi viszonylatban aránylag sok barátom és kollégám van, de a helybeli kapcsolataim alig voltak szóra érdemesek. Ami érthető, ha beleszámítjuk, hogy esténként gyakran elég későn és fáradtan értem haza, időm és kedvem sem volt cselekvően részt venni a helyi társadalmi életben. Így attól tartottam, hogy a nyugdíjazásom után elmagányosodom. Szerencsére azonban abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy még mielőtt nyugdíjba vonultam, meghívtak tagnak a Probus klubba.

A probus mozaikszó az angol professionals és a businessmen szavakból tevődik össze. A klub tagjai nyugdíjasok, akik életük előző szakaszában szakmájukban a vállalkozási szférában vagy azon kívül felelősségteljes állást töltöttek be. Pillanatnyilag világszerte körülbelül 5000 Probus-klub működik, ebből Hollandiában több mint négyszáz. A falumban négy van, egyikük kizárólag nőkből áll, a többi férfiakból. Másutt léteznek vegyes klubok is. Az enyém kifejezetten baráti klub, az idén ünnepeltük fennállásának 25. évfordulóját. Harmincegy tagot és két tiszteletbeli tagot számlál, az átlagos életkor 74 év.

A kedves olvasó most bizonyára olyan idők klubjára gondol, amelyet az önkormányzat hoz létre azzal az alapvető feladattal, hogy az arra szorulóknak szociális, egészségi, mentális állapotuknak megfelelő napi életritmust biztosító szolgáltatást nyújtson. Azonban egészen másról van szó. A helyi önkormányzat nem foglalkozik velünk és mi sem vele, klubunk öntevékeny szervezet saját alapszabállyal, és tagja az országos Probus szövetségnek. Tevékenységünk és célkitűzéseink közül első helyen áll az összetartás, szükség esetén a segélynyújtás valamilyen módon, a tudás és a tájékozottság gyarapítása, illetve elmélyítése, emellett pedig a kikapcsolódás egy pohár bor vagy sör társaságában, a közös kirándulás, a múzeumlátogatás,

a nyarankénti hangulatos hússütés nyárson, valamint az újévi ünnepi vacsora élettársainkkal együttesen. Kéthetenként csütörtökön délelőtt összejövünk egy étteremben, elbeszélgetünk, és ebéd előtt meghallgatunk egy előadást. Az előadók túlnyomó többsége a saját klubunkból való, de évenként meghívunk egy-két vendégelőadót is. Idén a programon többek között *Új gyógyszerek fejlesztése, Igazságos és igazságtalan háborúk, ENSZ megfigyelők a Közép-Keleten, az Alzheimer-kór, Nagyhatalmak keletkezése és hanyatlása*, valamint a *Klezmer szerepel műsoron*. Talán mondanom sem kell, hogy az utóbbit én tartom, részben mert nagyon szeretem a zenét, és a klezmert

különösen, részben mert a történelem általában igen érdekel és így a klezmer története is, ami a bibliai időkben kezdődött, és még mindig folyamatban van. Érdekes és tanulságos, ami az európai zsidók sorsát illeti.

Azon a héten, amelyen nincs az alapszabály szerint rendszeres összejövetel, csütörtök délután fél négytől hatig Hap-py Hour-ra, azaz boldog órára térünk be egy kávéházban. A részvétel az ilyen összejövetelen változó, mondjuk általában úgy öt és tizenöt személy szokott találkozni. Egy pohár bor vagy sör mellett elbeszélgetünk az életünk meg a világ menetéről, és mivel nincs hiány a humorérzékből, sokat nevetünk, ami jól tesz az egészségnek.

Az, hogy a legtöbb előadást saját magunk tartunk, annak is köszönhető, hogy az életben sokféle tudásra és tapasztalatra tettünk szert. Továbbá annak, hogy az érdeklődési köreink változatosak és kiterjedtek. A tudást és a tapasztalatot az évek során különféle hivatásban és állásban szereztük. Van közöttünk volt prédikátor és pap, orvos, pszichológus, üzletember, tanár, katonatiszt, a Holland Királyi Légitársaság pilótája, egy nagy holland cég bangkoki részlegének az igazgatója, egy japán cég európai részlegének az igazgatója és mások. A szerzett tudást azáltal gyarapítjuk, hogy érdeklődési köreink szerint tartunk előadásokat, amit gyakran több hónapos felkészülés előz meg. Egyikünk például nagyra becsült anatómiai patológus volt, de a csillagászat is érdekli, és előadást tartott a kozmoszról. Az említett japán cég európai igazgatója az idén fogja megtartani fent említett előadását a nagyhatalmakról. Akárki is tart előadást, mindig egyértelműen bebizonyosodik, hogy az illető a felkészülésben, a tanulásban örömet leli.

Ezzel el is jutottam egy Probus-klub kiemelkedő jellegzetességéhez, ami nem más, mint a tanulás. Tanulunk egymással és egymástól, és többet is, mint amiről az előadásaink szólnak, mégpedig azt, hogy miképp éljünk életünk mai szakaszában. A modern élet egyik jellegzetessége a földrajzi és a társadalmi mobilitás. Az én klubom 31 tagjából legfeljebb három helybeli születésű, a többiek az ország más vidékén születtek, és ketten vagyunk, akik nem Hollandiában láttuk meg a napvilágot.

Egészen más életet élünk, mint a szüleink. Egy kis városi tisztviselő fiából például orvos lett, egy földműveséből tengerésztiszt, egy tanár fia nagykereskedő, és így tovább. De mindannyian a falunkban vagyunk otthon, és mindannyiunk életének a minősége nagyrészt attól függ, hogy vannak-e barátaink, akik megértnek, akiket megértünk, azért is, mert hasonló értékek és normák szerint élünk. Barátok, akikkel együtt tanulunk, nem csak a lenyűgöző világról, amelyben élünk, hanem megtanuljuk egymástól azt is, hogyan éljünk ebben a világban és életünknek abban a szakaszában, ami a nyugdíjazás után jön. Tehát az öregedés művésztét gyakoroljuk, és egyben tanuljuk, egy művésztét, amit nem tanítanak az iskolákban, sem tanfolyamokon. Olyan művésztét ez, amelyet a gyakorlatban kell elsajátítani, és amelynek a tökéletesítésére a Probus-klub kitűnő környezet.

Laczkó Vass Róbert

Nyitott szemmel XXII.

Sorstragédiák

1. rész

A Magyar Baptista Szeretetszolgálat önkéntesével, Lukács Csaba újságíróval 2014 januárjában folytatott első beszélgetésünknek folytatása is van. Egy Argentínába szakadt magyar közösség hétköznapijait bemutató egyórás dokumentumfilm apropóján láthattuk másodszer is vendégül az EMKE Györkös Mányi Albert Emlékházban zajló beszélgető sorozatunkban. A két beszélgetés közt eltelt bő egy esztendőben Lukács Csaba tovább gombolyította kalandjait, amelyekről alkalmanként publicisztikában is beszámolt az olvasóközönségnek. Értelemszerűen mi is kíváncsiak voltunk a történeteire, olyan részletekre is, amelyekről még nem értesülhettek az olvasók. E fejezetben a második beszélgetés azon részeit adjuk közre, amelyek szoros összefüggésben állnak az előző, *Egy demokrata dikta-túrái* című beszélgetés témakörével.

Laczkó Vass Róbert: Beszélgetésünket bizonyos értelemben ott folytatjuk,

ahol egy évvel ezelőtt abbahagytuk. Több olyan történet is van, amelynek nemcsak szemlélője, hanem állandó szereplője is lettél, sőt: annak ellenére szólnak rólad is ezek a történetek, hogy te minden körülmények között megpróbálsz a háttérben maradni. Mielőtt azonban a diktatúra-gyűjteményed kapcsán újabb észak-koreai kalandjaidról, illetve Tóásó Előd bolíviai kálváriájának fejleményeiről szólnánk, ezúttal a természeti katasztrófák sújtotta övezetekben szerzett tapasztalataidra lennék elsősorban kíváncsi. A tájfun sújtotta Fülöp-szigeteki Taclobanban például kétszer fordultál meg, és az ottani tapasztalataid nem éppen szívderítők...

Lukács Csaba: Mindenekelőtt fontosnak tartom elmondani, hogy az utóbbi két évtized valamennyi komolyabb természeti katasztrófájának helyszínén megfordultam, és azt gondoltam, Tacloban sem fog leteperni, hiszen hozzáédzódtem a tragédiákhoz. Ennél a katasztrófánál azonban őszintén elgondolkodtam azon, hogy abbahagyom ezt a munkát. Ahogy az évek telnek, úgy érzem, egyre csökken a tűrőképességem. Taclobanban olyan töménységben szembesültem a halállal – jellemzően halott nőekkel és kisgyerekekkel –, ami egész egyszerűen megviselt. Mentőcsapatunk az elsők között érkezett meg a válságövezetbe, és azonnal kiderült számunkra, mit jelent, amikor a valaha mért legnagyobb, 300 kilométeresnél is nagyobb szélsébség egyszerűen leborotvál egy várost a föld színéről. Ez az a pont, ahol már semmi sem működik. Azon valahogy túlteszi magát az ember, ha letakart hullákat lát, az egykori városlakók egy részét sikerült legalább „becsomagolni”, a fedetlen halál azonban iszonyú látvány, amelyet csak egy háború produkál. Hetekkel azután, hogy hazajöttünk Taclobanból, még mindig arra ébredtem Budapesten, hogy hullaszag van a szobában, pedig minden

Az elpusztított Tacloban

egy ruhadarabomat kimostam, egy részüket pedig egyszerűen kidobtam, az agy azonban csak így képes feldolgozni a látottakat. Akkor megfogadtam, hogy soha többé nem megyek ilyen helyre. Nem tartott sokáig a fogadalom...

LVR: Tacloban egy tízes skálán mérve hányadik fokozata volt a szörnyűségnek?

LCS: Áldozatok száma szerint ez kisebb katasztrófának számítana, hiszen a 8000 halott, bár abszolút értékben elég nagy szám, „elenyészőnek” számít a 2004-es indiai-óceáni cunamihoz képest, ahol 300 ezer fölött volt a halálos áldozatok száma. Nekem azonban ez a nyolcezer túl sok volt egy helyen, tulajdonképpen nem is értem, miért pontosan ez rázott meg annyira... talán a tehetetlenség miatt. Egyszerűen képtelenség, hogy ott voltunk az orvosainkkal és a felszerelésünkkel együtt, és nem tudtunk a helyszínre behatolni, mert annyira tönkrement az infrastruktúra, hogy még autók sem voltak. A reptéren kutyafuttában kellett kipakolni a dolgokat, hiszen a repülőnek is, nekünk is gyorsan el kellett hagynunk a betont. Hiába volt ott az Orvosok Háta nélkül nevű francia segélyszervezet a maga csúcstechnikájú orvosi berendezéseivel, egyszerűen nem tudtak segíteni az embereknek, mert üzemanyag nélkül nem tudták beszállítani a műszereket a gócpontba. Láttam olyan benzinkutat, ahol az emberek középkori módszerekkel törték fel a tartályokat és üres konzerves dobozokat lógattak bele, hogy legalább pár deciliternyi benzint jussanak a kis motorjaikhoz. Minden utánpótlás tehát megszakadt, mi is a hátunkon cipeltük be a reptérről

azt a keveset, amit lehetett. A segélycsomag azonban egy kilométeren belül elapadt, és utána hiába kért tőlünk bárki gyógyszert vagy innivalót, már nem tudtunk adni. Visszamentünk tehát, és kezdődött minden előlről, újra meg újra, míg a készletünk teljesen ki nem merült. A segélynyújtás lehetetlenségét tapasztaltam meg ezzel, és azt, hogy mennyire kevesen vagyunk egy ilyen feladathoz akkor, amikor a természet úgy dönt, hogy megmutatja az erejét.

LVR: Előző beszélgetésünk alkalmával arról is szó esett, hogy különböző kultúrák mennyire különböző módon dolgozzák fel a sorstragédiákat. Akkor mintegy pozitív példaként emlegetted a keresztények pragmatizmusát. Tacloban esetében ez mintha nem működött volna, pedig a Fülöp-szigetek egy mélyen katolikus ország, az egyetlen ilyen a térségben...

LCS: Vannak annyira szélsőséges helyzetek, amikor már semmi sem segít. Ez az, amit én is nehezen tudtam kezelni a magam részéről. Negyven fokban a reménytelenségnek és a katasztrófának tömény hullaszaga van: az utcán hagyott holttestek hamar oszlásnak indulnak. Egy idő után azt mondtam, hogy én onnan eljövök, többé soha vissza nem megyek, és ne szóljon senki hozzám egy ideig. Hazaúton egy napig csak ültem a szállodában és bámultam magam elé. Nagyon sokat számított, hogy utána pszichológusokkal is beszélhettem erről: a Magyar Baptista Szeretetszolgálatnak a vezetője lelkész, akivel hosszasan tudtam a tapasztaltakról beszélni. Tudom kezelni a hasonló problémákat, ez viszont az én túróképességem is messze túlment. Jó érzés volt

később a helyszínre visszamenni és látni, hogy helyel-közzel mégiscsak rendeződtek a dolgok: a hullákat eltakarították, már volt néha villany- és vízellátás, az emberek pedig próbáltak normálisan tovább élni, ami bizony egy ilyen katasztrófa után nagyon nehéz. Eredményesebben tudtunk viszont segíteni rajtuk, és ez nekem is terápia volt.

LVR: Nem vagy képzett egészségügyi szakember, viszont közelről tapasztalod, hogyan és mivel küszködnek egy mentőcsapat orvosai különféle szélsőséges helyzetekben. Tacloban, ha jól értem, rácsáfolt ezekre a tapasztalatokra...

LCS: Nehezen lehet szavakba önteni, milyen állapotok uralkodtak a tragédia után. A szél gyakorlatilag mindent a földdel tett egyenlővé, leginkább az infrastruktúrát. Az emberek például próbáltak tisztálkodni, de ugyanabban a vízben, amelyben a hozzátartozóik és kedvenc háziállataik tetemei együtt úsztak a boltok árukészleteivel, mindez 43 Celsius-fokos hőmérsékleten. Két nappal a tragédia után már minden oszlásnak indul, így szinte biztos, hogy azzal a mosdással halálos fertőzéseket vesz magára az ember. Ilyenkor hiába monddod neki, hogy ne tegye, mert legalább két napja nem tisztálkodott, jó megoldást viszont nem tudsz ajánlani. Ez a tehetetlenség nagyon kibilenti az embert az egyensúlyából. Segíteni tehát keveset tudunk, azt viszont már megtanultuk, hogy a pusztta jelenlétünk milyen sokat jelent számukra. Maga a tudat, hogy valahonnan tízezer kilométer távolságról jöttek valakik egyenruhában, ott van a hátukon a Hungary felirat, és hoztak legalább egy aszpirint, erőt ad nekik az újrakezdéshez, hiszen valakik tudnak róluk, azért jönnek, hogy segítsenek rajtuk.

LVR: Mire számíthat a saját kormányra részéről a bajbajutott polgár hasonló esetekben?

LCS: Kormányra válogatja, de gyakran semmire. A Fülöp-szigetek szegény ország, meghaladta őket a feladat. Az első egy héten mi nem tapasztaltunk állami jelenlétet. A reptéren az amerikai hadsereg katonái takarították meg a kifutópályát, hogy a segélyekkel érkező gépek egyáltalán le tudjanak szállni.

LVR: Ha valaki követi a tevékenységedet a közösségi oldalakon, kapkodja a fejét: kis túlzással minden héten másik országban, olykor egy másik kontinensen landolsz. Kénytelenek vagyunk a beszélgetést is ide-oda rángatni, most éppen Dél-Szudánba, mely gyakorlatilag a szemünk láttára vált

Szuperkórház Dél-Szudánban

Bolíviai zsáner lett a Diktátorok könyvének borítója. Lukács Csaba felvételei

önálló országgá, nem kis globál-kapitalista segédlettel...

LCs: Bizony előfordul, hogy én magam sem tudom követni a saját utazásaimat, például azt, hogy pontosan mennyi idő is telik el két utazás között. Középkor-lás koromban a székeljudvarhelyi piacon hallottam az átkozódást, miszerint vegyék el a villanyt, amikor operálnak! Nem egészen érttem, hogy ez miért annyira nagy átok, Dél-Szudánban azonban egészen pontosan kiderült. Mi azért mentünk oda, mert hívtak, hiszen ott polgárháború folyt, amelynek törzsi színezetet is próbáltak adni, kellett tehát az orvosi segítség, a mentőcsapatunk pedig el tud látni hasonló feladatokat. Találkoztunk is az egyik „vendéglátónkkal”, a dél-szudáni parlament elnökével, aki egy meglehetősen jól táplált úriember volt, rendkívül nagy mennyiségben fogyasztott vörösbort és whiskyt, és folyton azaszép-azaszépet kellett énekelni vele, mert annak idején Gödöllőn tanult, Magyarországon. Egy viszonylag „modern” dél-szudáni kórházban dolgoztunk, több ezer légy társaságában, elég annyit elmondani róla, hogy a sokat szidott román egészségügy magasan kvalifikált rendszer ahhoz képest, amit ott tapasztaltunk. Ebben a kórházban sérült katonákat is el kellett látnunk, alapvetően azonban az idősebbekre és a gyerekekre koncentráltunk. Orvosaink, mivel estétől reggelig kijárási tilalom volt, éjjel nem dolgozhattak, így reggel 7 órától délután 18 óráig látták el a betegeket, ekkor abba kellett hagyniuk, hogy 19 órára, vagyis a kijárási tilalom kezdetére hazaérjünk a szállásainkra. Ilyenkor nekem is fura feladataim vannak,

voltam már agyműtéten is Egyiptomban, itt is több műtéten kellett részt vennem. Ápolókat rendszerint nem viszünk magunkkal, asszisztencia tehát nincs, mivel a helyiek nem igazán ismerik azokat a gyógyszereket és műszereket, amelyekkel mi dolgozunk. Egyszerűbb tehát azt mondani: Csaba, ugorj ki két műtét között, és hozz egy négy és feles draint, kénytelen voltam tehát megtanulni, mi hogyan néz ki, és mire szolgál például egy drain. Persze nem veszek részt magában az operációban, de rendszeren be kell öltöznöm, ahogy az elő van írva, és hozom-viszem, amire szükségük van. Dél-Szudánban voltak olyan pillanatok, amikor a tűrőképességem határát feszegettem, mivel durva beavatkozásokhoz is asszisztálnom kellett. Egyszer valóban elvették a villanyt, ekkor értettem meg az udvarhelyi roma átkozódás lényegét. Iszonyúan kellemetlen helyzet, főleg annak, aki az asztalon fekszik kiterítve, nyitott hasműtét közben.

LVR: Mi a megoldás?

LCs: Nagyon egyszerű. De addig is az orvos, aki a saját pihenőszabadságán jött el önkéntesnek Dél-Szudánba, nyelt egy nagyot, és közölte, hogy ő egy magasan képzett magyar orvos - persze Angliában dolgozik, ez pedig a magyar egészségügy tragédiája -, elméletileg tehát megtanították arra, hogyan kell egy hasonló műtétet sötétben is befejezni. Pontosan tudja, mit kell csinálnia, de nem örül a helyzetnek. Nyilván azt nem lehet ilyenkor mondani, hogy ez van, elvették a villanyt, menjünk szépen haza. Bennem azonnal működésbe lépett a kelet-európai kreativitás, hiszen a Ceausescu-rendszerben megtanultuk, hogy bármi sok egyébre is használható, mint amire kitalálták. Eszembe jutott, hogy a telefonom képernyője lámpaként is használható, és ekkor Dél-Szudánban a high-tech randevúzott a középkorral, mert az orvos az okostelefonom fényénél fejezte be a műtétet. Egy dél-szudáni kórházban amúgy fizetni kell az orvosi ellátásért. Akinek nincs pénze, az a kórház udvarán vár, és reménykedik a csodában, például a hozzánk hasonló önkéntesekben. Sajnos olyan esetek is voltak, amikor az ellátás hiábavalónak bizonyult. Dél-Szudánban volt alkalmunk elgondolkodni azon, hogy vannak korlátai a segítségnyújtásnak: ottlétünk idején ebolás eseteket is diagnosztizáltak.

LVR: Viktor E. Frankl, a híres oszt-rák pszichológus írja le egyik könyvében, mit jelentett élet és halál dolgában dönteni egy olyan szélsőséges

...ekkor Dél-Szudánban a high-tech randevúzott a középkorral: az orvos az okostelefonom fényénél fejezte be a műtétet.

környezetben, mint amit a koncentrációs táborok gyengélkedője jelentett. Maga is orvos lévén, döntenie kellett arról, hogy haldokló fogolytársai kapjanak-e a rendelkezésre álló pár szem aszpirinból, enyhítendő ezáltal a szenvedéseiket, vagy azok, akiknek van esélyük ideig-óráig a túlélésre? Katasztrófa helyzetben is nyilván előfordul, hogy döntenie kell: kinek nyújtson segítséget a mentőorvos, kinek legyen elsőbbsége a beavatkozásnál...

LCs: Igen, és ilyenkor hálát adok a Jóistennek, hogy nem nekem kell döntenem. Az orvosainknak erre egy nagyon szigorú protokolljuk van, ami hétköznapi baleseteknél is hasonlóképpen működik. Például, ha bárhol tömegbaleset történik, a mentősök mindig tudni fogják, hogy ki az, akinél még hatékonyan tudnak beavatkozni. Mindig a legsúlyosabb esetek élveznek elsőbbséget, a kisebb sérülések akkor kerülnek sorra, ha már van rájuk is kapacitás. A döntéseket leginkább akkor nehéz meghozni, ha kisgyerekek szorulnak emiatt a sor végére, de az orvosoknak vállalniuk kell a döntéseiket, és nem irigylem őket ezekben a helyzetekben.

LVR: Emberileg mennyire visel meg, hogy legalább havonta szembesülsz olyan tragédiákkal, amelyekből egy is túl sok volna egy egész életre?

LCs: Senki ne értse félre, amit mondom, de mi humorral oldjuk a feszültséget. Nyilván nem a bajbajutott embereken röhécselünk, nem is az események sűrűjében, hanem olyankor, amikor a tapasztalatainktól már el tudunk vonatkoztatni. Az orvosok nagyon profik abban is, hogy nem viszik haza magukkal az ügyeleteiket. Holtidőben például főzni szoktunk, és vicceket mesélünk, azzal remekül lehet agyat mosni. Dél-Szudánban gyakorlatilag nincs enniváló, az orvosok pedig szét dolgozzák minden agysejtjüket, logikus, hogy a főzés jelenti ebben az értelemben a lenullázódást. Az ő munkájukat csak így lehet csinálni, ha mindent terhet magukra vennének, valószínűleg megbolondulnának, abban pedig semmi stratégia nincsen.

(Folytatjuk)

Szabó Attila

A kalotaszegi alkotótábor

Egy művészeti album margójára

Kétnyelvű művészeti albumot jelentetett meg a Caiete Silvane zilahi könyvkiadó a Zsoboki képzőművészeti alkotótábor húsz éves jubileuma alkalmából. A kiadvány (*Képzőművészet Zsobokon. A kalotaszegi alkotótábor | Artă plastică la Jebucu. Tabăra de creație din Țara Călatei*. Caiete Silvane kiadó, Zilah, 2015) a Zilahi Megyei Történelmi és Művészeti Múzeum által folytatott *Szilágy megyei képzőművészet* című kutatási program egyik idei eredménye, és a kalotaszegi tábornak – az itt kialakult művészeti gyűjteménynek – bemutatását tűzte ki célul. A kötet szakmai koordinátora, Szabó Attila által kiválasztott több mint százhusz reprodukció és Banner Zoltán művészettörténész-műkritikusnak a kötetben közölt elemző szövege (Banner Zoltán *Kalotaszegi reneszánsz?*) mutatja be a zsoboki alkotótábori gyűjteményt. A húsz év alatt itt megforduló több mint százharminc erdélyi, anyaországi és külföldi magyar képzőművész alkotásaiból

ugyanis csaknem hétszáz példányból álló kollekciónak keletkezett. A társ-szerző Essig Kacsó Klára képzőművész, rajztanár a tábor kialakulásának történetét (Essig Kacsó Klára *A zsoboki kalotaszegi képzőművészeti alkotótábor*) ismerteti a könyvben, valamint a húsz év alatt itt megforduló előadók sorát, akik ismert személyiségei közművelődési- és közéletünknek.

Egy művészeti album kereteit lehetetlen bizonyos határokon túl fesztíteni. Mint minden nagyobb szabású jelleggel foglalkozó kiadvány, könyvünk is csak részlegesen mutatja be a kutatás eredményeit. De mint album, a reprezentatív alkotók és alkotások sorával hiteles képet ad a kutatás tárgyát képező gyűjteményről. Elkerülhetetlen egyfajta szubjektivitás érvényesülése ilyenkor, mégis a művészi minőség kritériuma, amely döntő jelentőségű volt a műtárgyszelekció folyamán, valamint a kiegyensúlyozott válogatás a „befutott”, az „elismerésre törő” és a

A húsz év alatt itt megforduló több mint százharminc erdélyi, anyaországi és külföldi magyar képzőművész alkotásaiból csaknem hétszáz példányból álló kollekciónak keletkezett.

Balázs Imre, *Faluvég*, 70x50. 1998. akvarell

Kádár Tibor, *Lányok a Riszeg tetőn*. Akrill, farost. 55x40. 2012

„pályakezdő” alkotók arányát illetően, egyértelműen színvonalas publikációt eredményezett.

A könyv erénye, hogy két nyelven, azaz magyarul és románul szól az olvasókhöz, akik éppúgy lehetnek képzőművészek vagy a művészetkedvelő közönség, de művészettörténettel foglalkozó szakemberek és muzeológusok is. Mint ahogy a Szabó Attila által jegyzett fülszöveg is jelzi, a vizsgált gyűjteményből az album felsorakoztatja a jellegzetesebb darabokat azzal a céllal, hogy a nagyközönségnek, a szakmának és a kutatásnak egyaránt betekintést nyújtson az erdélyi művészet két évezred találkozására kiterjedő szakaszáról (1996–2015). A reprodukált alkotások némelyike „meghatározó lehet majd annak a három művészgenerációnak életművében, mely egyrészt a II. világháború után debütál, másrészt a hatvanas években indul a pályán, és végül, amely az ezredfordulón kezdi meg útját. Tulajdonképpen egyetemesség és erdélyiség, hagyomány és a mindenkori avangárd egymásnak feszülő konfliktusából született alkotások együttese ez az album.” Természetesen nem az összerdélyi magyar képzőművészet szereplőire reflektál – a zsoboki alkotótábor művészgárdája sem fedi le ezt a hatalmas földrajzi-szellemi-művészeti területet –, de Banner Zoltán elemzése világosan kijelöli a kalotaszegi alkotótábor helyét Erdély művészeti térképén és immár

csaknem százéves külön művészet-történetében. Elemzésében Banner Kós Károly transzszilvanista nemzedékével indítja a sort, majd a második világháború és az azt követő politikai-művészeti helyzet sajátosságain át vezet el minket a századvég nyitásáig. Meglátása szerint „az erdélyi magyar művészet 1990-ben nyíló harmadik

korszakának talán éppen a legszignifikánsabb jelensége az alkotótáborok gombamód szaporodó folyamata, s ebbe illeszkedik a **Kalotaszeg alkotótábor** története is. A jelenlegi táborok felsorolása kockázatos lenne, hiszen létük mindenhol (alapító)személyiség-intézmény-anyagi alap függő. Régiek szűnnek meg vagy szünetelnek, újak jönnek létre vagy régiek újjászületnek, másképpen. A folyamat azonban törvényszerű, hiszen a közép-kelet-európai művész társadalom éppenséggel a rendszerváltozást követően szembesült igazából nemcsak a nyugati világ aktuális művészeti jelenségeivel, hanem azzal az ugyancsak Nyugaton már rég uralkodó magánnyal, egyedülléttel, kiszolgáltatottsággal, ami az alkotóemberek osztályrésze. S a társadalom közönye, anyagiassága, a hagyományos értékek, kulturális szokások kiürülése/kiürítése ellenében keresik a táborokban azt a modus vivendit, amellyel legalább az egymás problémáiról való közös gondolkodás, a művészetben a középkor óta kihalt együvé tartozás és együtt munkálkodás elégtétele révén erősíthetik a (személyes és közösségi) hivatásukba, az alkotás értelmébe vett hitüket.”

Banner arra a sajátosságra hívja fel a figyelmet, hogy a zsoboki alkotótábor egy nemzetstratégiai jelentőségű felfedezésnek – a népművészetet felfedező magyar szecesszióknak – lép nyomába. Hisz Kalotaszeg még ma is oly gazdag

Katona György, *Zsoboki udvar*. Vegyes technika, farost. 50x35. 2009

ihlető forrás, hogy mai művészetünk sajátos formanyelvének alakulására is hatással lehet. Essig Klára tábor-szervező kezdeményezését már a kezdetekkor Banner Zoltán szakmai közreműködése kísérte, aminek következtében kikristályosodott a konkrét alkotótábori ars poetica, amely az erdélyi idegenforgalom terén felettébb népszerű Székelyföld ellenében Kalotaszeget választja ki a kapcsolatteremtés és az alkotás helyszínévé, emberi, művészi értékek örökadójává. „Azt reméltük, hogy a kalotaszegi vizuális és szellemi élmény egyre mélyebbre hatol a lélek és a képzelet rétegeiben, s ha új stílusirányt már nem is indíthat (vége az egymást sűrűn követő huszadik századi trendfordulók idejének!), de legalább egy-egy erősebb művész-személyiség életművében formateremtő, tartós impulzusként érvényesülhet” – olvassuk Banner értekezését. A teljesség igénye nélkül idézi meg tehát Szabó Vilmos, Botár Edit, Veress Pál, Miklós János közülünk immár örökre eltávozott művészek tevékenységét, mint a zsoboki tábor gerincét alkotó festőket, grafikusokat, de kitér Bordy Margit, Katona György, Gonda Zoltán, Benk András, Simó Enikő, Kádár Tibor, Forró Ágnes, Gally Katalin, Novák Ildikó, Tompos Opra Ágota és Fodor N. Éva, Tóth László munkásságára is, igaz csak felemlítve mindannyiójukat. Banner szövege tehát nem alkotások elemzése, nem műkritika, sokkal inkább az alkotótábornak és Kalotaszegnek, mint szellemiséget hordozó helynek, művészeti inspirációs közegnek szerepét kereső elemzés, ilyenként inkább művelődéstörténeti irányból közelít a témához.

Bordy Margit, Nagypetri templom.
Pasztell, papír. 44,6x56,7. 2005

Botár edit, Magyrbikali templom.
Akvarell. 33x49. 1999

Talán egy újabb és más jellegű kiadványban (monográfiában?) foglalhatjuk majd össze azokat a megfigyeléseket, amelyek a két évezred fordulóján jellemzik erdélyi művészetünket (akár Zsobok felől nézve).

Viszont a reprodukciók rendjén feltárul egy, a tábori gyűjtemény körülbelül egyhatodát kitevő válogatás, ami már elég jól szemlélteti az itt született művek esztétikáját és magát a zsoboki szellemiséget. Minden tábornak van ugyanis egy sajátos lelkülete, egy csak rá jellemző spiritualitása, amely a művekben egyértelműen érzékelhető. Egy-két alkotással szerepelnek e sorban mind erdélyi művésztünk nagyjai, mind a középnemzedék

neves képviselői is és a fiatalok. A között munkák sorában megtalálható olajfestmény, akrill technika, akvarell, pasztell, tusrajz és selyemre készült festmény, szobor és fadarab, kisplasztika (kerámia), üveg, vegyes technikák, aquaforte és linómetszet.

A reprodukciók világosan láttatják, hogy jobbra a hagyományos természetközeli szemlélet az, amelyik képes valamit is kezdeni a kalotaszegi látvánnyal és a helyi vizuális/emberi/tájbeli jelleggel. De ezt szakmailag a lehető legtisztességesebben teszi, stilsztikailag sokféleképpen, őszintén és hitelesen. (lásd ugyanitt Banner képzőművészeti transzszilvanista konceptje: „természet + történelem + tanúságtétel / európai rangú mester-ségbeliség”). Megtaláljuk az evidens egyéni jegyeken túl az egymáshoz jól illeszkedő posztimpreszionizmust és expresszionizmust, szürrealisztikus elemeket tartalmazó mágikus realizmust, az absztraktba hajló konstruktivizmust, egyáltalán az avangárd Erdélyre jellemző hagyatékát. De a minimalista szemlélet vagy a mitologikus kitekintés, a jellegzetes kalotaszegi motívumok kezelése rendjén fellelhető szimbolizáló hajlam, ugyanúgy mint a kompozíciós célú stilizálás mind sajátja e művészetnek.

Húsz év alkotómunkájának legihletesebb dokumentuma maga a hét-száz darabból álló gyűjtemény. E kiadvány ebből kínál ízelítőt (az utókornak is), amellyel legjobb szándéka szerint igyekszik Kalotaszeg és az erdélyi művészet jó hírét öregbíteni.

Forró Ágnes, Farnasi csűrök. Pasztell, papír. 31x40. 1998

Kovács András

A csíksomlyói Mária-kegyszobor 500 éve

Mária-tisztelet Erdélyben

Egy nagyon régi történetet eleveníték fel: 431-ben II. Theodosius kelet-római császár a kis-ázsiai Efezusba egyetemes zsinatot hívott össze annak a dogmatikai szempontból korántsem lényegtelen kérdésnek az eldöntésére, hogy Szűz Mária Krisztus-szülő vagy Istenszülő volt-e? Az eredmény közismert, a zsinati atyák a nesztorianizmus álláspontja ellenében úgy döntöttek, hogy Mária „Theotokosz”, azaz Istenszülő volt.

A keresztény művészet történetében ez a zsinati döntés fordulópontot jelent, szentesítette ugyanis Mária önálló megjelenítését, immár a Krisztus életét ábrázoló képeken kívül is.

Az említett zsinat döntése után 432 és 440 között építette fel III. Sixtus pápa Rómában a Santa Maria Maggiore / Santa Maria della Neve bazilikát,

amelynek díszítésében első ízben jelentek meg a római egyház számára máig irányt mutató önálló Mária-képek, az egyházművészetben pedig ezt követően kialakult egy sor olyan jellegzetes képtípus, amely Máriát a kis Jézussal együtt ábrázolta. Ezeknek a régiségben tisztelt, többnyire csodás eredetű (Szent Lukács) kötött képtípusoknak a neve Hodégéttria, Blachérniotissza, Glükofilusza stb. azoknak a kolostoroknak a nevéből származik, ahol e képeket eredetileg őrizték. Ilyen csodás eredetű tulajdonítottak például annak a Hodégéttria-ikonnak, amelyet a legenda szerint Szent Lukács festett volna Máriáról és a kis Jézusról; amelyet a Santa Maria Maggiore-ban őriznek; s ez az ikon a legenda szerint már Nagy Szent György (megh. 604) idejében körmenetben

Ezeknek a régiségben tisztelt, többnyire csodás eredetű (Szent Lukács) kötött képtípusoknak a neve a kolostorok nevéből származik, ahol e képeket eredetileg őrizték.

A máriacelli kegyeszobor másolatai a csíksomlyói (bal oldalt) és a mikházi ferences kolostorokból (18. század – 19. század eleje)

Mária-szobor a szászsebesi ferences kolostor-templom főoltáráról (18. század)

hordozva csodát tett, megszabadította az Örök Várost egy pusztító járványtól.

Az efezusi egyetemes zsinatot követő évszázadok során elterjedtek az ilyen Mária-ábrázolások, s mint az előbb említetthez is, közülük idővel többhöz csodálatos történések hírneve kapcsolódott.

Az erdélyi régiség vizsgálói igen nehéz helyzetben vannak, amikor a

A csíksomlyói Mária kegyiszobor (16. század)

kereszténység felvételével együtt a kétségtelenül nálunk is kivirágzott, Magyarország Patrónájának számító Mária-tiszteletnek a fennmaradt tárgyi emlékeit nyomozzák. Közismert, hogy különösen a korai időkből nagyon kevés képi ábrázolás maradt fenn, legtöbbször nem is képzőművészeti források, sokszor pedig csupán külföldi analógiák vagy esetlegesen fennmaradt töredékek alapján következtethetünk a minálunk egykor élt Mária-tiszteletre.

A későbbi időkben már megsokasodtak az ilyen emlékek, s csupán a magunk mögött hagyott sötét időket, a múlt század második felének nagy részét okolhatjuk azért, hogy a ma élő nemzedéknek nem igen lehetett része a Mária-tisztelet erdélyi jelenlétét bemutató kiállításokban. Ez a mostani kiállítás mégsem előzmény nélküli: 2010-ben a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeumban állítottak ki egy hasonló emlékegyüttest, s ilyen előzménynek számít a gyulafehérvári Főegyházmege néhány éve megnyitott Egyházművészeti Múzeuma is.

Az egyetemes Mária-tisztelet emlékeit a késő középkorban és a korai újkorban többen is felmérték. Közülük itt egyetlen nevezetes magyar szerző nevét említeném csak meg: herceg Esterházy Pálról (1635–1713), Magyarország nádoráról van szó, aki kétségtelenül a katolikus megújulás jegyében 117 darab egész oldalas metszettel illusztrált valóságos atlaszt tett közzé *Az egész világon levő csudalatos Boldogságos Szűz Kepeinek rövideden föl tett eredeti címmel* Nagyszombatban 1690-ben (hasonmás kiadás: Bp. 1994). Munkája Wilhelm Grumpenberg 1657-ben, Münchenben, később Ingolstadtban is megjelent *Atlas Marianus*-át követi. A kötetben 100 kép származik a bajor kiadványból, a többi – köztük 11 magyarországi Mária-képet – a főúr szerkesztett bele, nyilván azzal a szándékkal, hogy a saját birtokain található és főleg a nyugat-magyarországi Mária-kegyhelyeket is elismertesse. Minthogy 1690-ben Erdély jogilag még protestáns fejedelmet uraló államocská volt I. Lipót császár és király hadseregének nem teljesen jogszerű megszállása alatt, nem csoda, hogy ebben a műben az Esterházy nádor számára is távoli, erdélyi vonatkozású Mária-képet nem találunk.

A Mária-ábrázolások erdélyi történetét nyomozva nem is igen találunk jelentős emlékre a romanika századaiban, amikor a képzőművészet nyelvén megfogalmazott egyházi tanítást elsősorban a falképek hordozzák. Ilyenekre csupán később, a 14. századtól elterjedt,

már gótikus stílust képviselő szárnyas oltárok napjainkig fennmaradt, festett és faragott darabjai között csodálkozhatónk rá. Az ok igen egyszerű: a reformáció különböző hullámai Erdély legnagyobb részén megsemmisítették a katolikus egyházi felszereléseket és berendezéseket; ilyenek valamennyire Szászország evangélikus templomaiban, Székelyföldnek a római egyház hűségében megmaradt tömbjeiben, a vármegyék területén pedig csak elvétve, egy-egy helységben éltek túl a 16. századot. Máiig való fennmaradásuk pedig már egészen ritka és kivételes szerencse, legtöbbször az újításokat gátló pénztelenség, olykor pedig a közösség ájtatos ragaszkodásának a függvénye.

...a romanika századaiban a képzőművészet nyelvén megfogalmazott egyházi tanítást elsősorban a falképek hordozzák.

Így tulajdonképpen csak sejtéseink vannak a középkori hazai Mária-kegyhelyekről, amelyek biztosan léteztek, a felekezeti változások s a források nagymértvű pusztulása miatt azonban kihullottak a társadalom emlékezetéből. Egy brassói feljegyzésből az derül ki, hogy 1493-ban a város gyóntatói híveiket – nyilván bűneik mértékével arányosan – közelebbi vagy távolabbi, könnyebben elérhető és olcsóbb, vagy éppen nagyobb utazást feltételező és költségesebb zarándokhelyek, Kerc, Mariazell, Loretto, Róma és Compostella felé irányították. Szigorúan véve az első három biztosan Mária-kegyhely, a negyedik, Róma is annak számít részben, s csak az utolsó nem az. A legközelebbi Mária-kegyhely a brassói polgárok számára így Kerc volt, amelynek templomát a Havi Boldogasszony, azaz éppen a római Santa Maria Maggiore titulusára szentelték. Csak sejtéseink vannak arról, hogy milyen lehetett a Mária-tisztelet Gyulafehérváron, ahol a főoltár már a 13. századtól kezdve Mária-oltár volt, s később, 1512-ben például a kápolnát alapító Lászlai/Lázói János kanonokot is a Madonna előtt térdelve jelenítette meg a szobrász. Bizonyosak lehetünk abban is, hogy Marosvásárhely ferences kolostorába, ahová a Küllő-mente legjelentősebb birtokosait, köztük a Bethleneket, a Barlabássiakat, az Apaffiakat temették, szintén jelentős kegyhely lehetett, s valószínűnek látszik az is, hogy az 1400-as pápai

A türkösi római katolikus templom Freisingi Immaculata-szobrának másolata (18. század)

engedélyben megjelölt Gyümölcsoltó Boldogasszony-ünnep éppen az ottani templom búcsúja lehetett.

A mi szempontunkból legjelentősebb Mária-szobor az 1444 táján már épülő csíksomlyói, Sárlos Boldogasszony tiszteletére szentelt ferences kolostor ékessége lett. Csupán a méretei alapján állíthatjuk, hogy aprócska építmény az egykori, harmadikként emlegetett mellékoltár sem lehetett, aminek a szekrényében ez a 210 centiméteres szobor elfért. Méltatói ezt a szobrot és vele összefüggő, kisebb, Szent Katalint és Szent Borbálát ábrázoló társait a 16. század első negyedébe, második évtizedébe keltezik. S akkoriban

A Passauai Segítő Mária másolata a brassói ferences kolostortemplomban (18. század). Mihály Ferenc felvételei

keletkezettek a velük kapcsolatba hozható bözödújfalusi, székelyszállási, csíkszentmártoni, csíkszögödi, székelyzsombori/lövétei(?), csíkszentdomokosi, csíkszentkirályi szobrok is. Faragásmódjuk rokonítja ezeket az emlékeket a szászbogácsi, szászsebesi, brulyai, valamint egy jelenleg Nagyszebenben található Mária-szoborral is.

E kiállításnak szenzációs, nem várt újdonsága a nemrégiben előkerült és azonosított vágási Mária-szobor – valószínűleg egy *Mária megkoronázása* jelenet központi alakja lehetett. Előkerülése rendkívüli esemény, egyúttal arra is felhívja a figyelmet, hogy templomaink lomtáraiban, de később összeállított ol-tárókban is még mindig hányódhatnak valamikor „kiselejtezett” közép- vagy kora újkori eredetű kincsek, amelyeket csak elhanyagolt állapotuk, unesztétikus megjelenésük ítélte méltatlan melőzésre.

Az erdélyi katolicizmusnak új lendületet a 17. század végétől kibontakozó katolikus megújulás hozott. Ebben a lendületben kivételes súlyt kapott a Mária-tisztelet, amelyet a szerzetesrendek, az újjáalakított püspökségek, a Főkormányzók katolikus tagjai és tisztviselői, az Erdélyi Kamara hivatalnokai és az Erdélyt megszálló királyi hadsereg katonái és tisztjei is támogattak. Az elmúlt három évszázad nem viselte annyira meg a műtárgyakat sem, így jóval nagyobb változatosságot, jóval többféle képalkotó technikát sorakoztathatunk fel ebből a korból.

Csodás körülmények közepette tűnt fel, s gróf Kornis Zsigmond kormányzónak meg a kolozsvári jezsuitáknak köszönhetően vált híressé a szamosmikolai/kolozsvári Könyező Szűz. De Erdélyben nagy tiszteletnek örvendett Máriapócsnak a mikolai ikonnal közel egykorú képe is. Máriazell középkori eredetű kegyképe különösen kedvelt volt például a szamosújvári örmények körében, 1974-ben közel fél tucat, a házorumzatok fülkékcséiből 1948 után begyűjtött darabot őriztek az örmény nagytemplomban.

Ebben a heterogén környezetben igen gyakori a külföldi zarándokközpontok Mária-kegyképeinek tisztelete. Az előbb már idézett Esterházy Pál féle összeállítás 1690-ben lényegében körülírta a lehetőségeket, s csak válogatunk, akár csak a kiállítás szervezői is, amikor néhányukat felsoroljuk: a loretoi Boldogasszony, a passauai Segítő Mária, a többször emlegetett római Havas Boldogasszony képei igazolják ezeket a kapcsolatokat, amelyek másolatokban váltak hazai kegyhelyek kiemelkedő érdekfűzősre számító darabjaivá.

Mária győzedelmeskedik az eretnek felett. Restaurált szobor a székelyudvarhelyi ferences kolostortemplom főoltárán (18. század)

Csak a művészettörténeti és történeti kutatások hiányaira mutatnak rá a meghatározatlan ikonográfiai eredetű, igen színvonalas alkotások, amilyenek a székelyudvarhelyi plébániatemplom és az erzsébetvárosi templom Mária-szobrai, vagy amilyen a szászsebesi ferences templom egészen különleges Mária-szobra.

Az erdélyi katolicizmusnak új lendületet a 17. század végétől kibontakozó katolikus megújulás hozott. Kivételes súlyt kapott a Mária-tisztelet.

A hatalmas Mária-ikonográfiának a kiállítás is csak néhány kis részletét idézhette fel. Ismételten hangsúlyozni szeretném, hogy ennek a kiállításnak a létrejötté nagy teljesítménye az erdélyi magyar kultúrának, s az az önzetlen feltáró, nyilvántartó és restaurátori munka, ami mögötte van, minden dicséretet és tiszteletet megérdemel.

Köszönet érte!

Foci az asztalon

Az általános hiedelem, vagy talán inkább az én nemzedékem (1940-ben születtem) tapasztalata szerint a gombfoci (elegánsabban: asztali labdarúgás, mai szaknyelvi meghatározással: szektorlabda) kimondottan magyar eredetű játék, amolyan hungarikum. Tény, hogy már öt-hat éves koromban édesapámmal a nagy szabású asztalon a régi, Mihály királyt ábrázoló fém 100 lejesekkel játszva tanultam meg (kezdetleges pöckölési technikával) a játék alapjait. Az első gombcsapatokat a háború utáni években gyártottuk. Már kilenc éves koromban nagy „fertyá-közi” meccseket játszottunk más környékbeli ellenfelekkel. A játékosok az abban a korban divatos nagyméretű, különböző kinézetű, főleg női télikabátokról származó gombok voltak, Marosvásárhelyen a szülészet betonkerítésén, mint erre igen alkalmas helyen „reszelve”. Ez más környékbeliek számára jelentős bérleti díj – értsd: gombok – ellenében engedélyezett az itteni

banda által. Ekkor jelentek meg a több rétegű, szurokkal összeragasztott, emeletes gombok is, főleg a középhátvéd posztokon. Érdekes – különben ez a tény is a magyar eredetekre utal –, hogy bizonyos gombtípusokat a háború előtti magyar aranycsapat (az 1938-as világbajnokságon ezüstérmes gárdájára gondolok) játékosainak nevét hordozta: Szusza, Tóth Matyi, Zsengellér, Toldi (ezek mind sajátos kidolgozású és színű kabátgombok voltak, a Szusza-gomb például, ha megreszeltük az oldalát, a lekopó külső réteg alatt piros-fehér-zöld színekben három rétegűvé változott. Volt ezen kívül Dromi-modell – karikás és lapos típus egyaránt, az ún. Motoros, vagy náluk a vásárhelyi futball nagyjai után elnevezett Paci (Incze II.), vagy a Pápaszemes Gabi (Incze I.), a közismerten rövidlátó, viharosan száguldozó jobbszélső után, amely gombon a két lyuk körül egy magasított perem helyezkedett el, amitől olyan pápaszemes külseje lett, mint egy kobrának. Volt még Dándes, vagy Dungáló (nevükből is sejteni lehet, hogy ezek nagy, rudimentáris romboló védők voltak). Külön kincs volt az elefántcsontból készült nagy, emelt peremű gombtípus, amely sárga irigységet váltott ki a gombfoci társadalom tagjaiból. A kapusok élre állított, klubszínűre festett, ólommal töltött gyufásskatulyák voltak, a legerősebben lőtt labdák sem tudták ledönteni. Természetesen kirúgást végezhettek. A labdák különböző inggombok voltak. Idővel egyre elterjedtebbé vált a szabílabdának keresztelt inggomb fajta, amelynek egyik oldala lapos, a másik emelt volt, egyaránt alkalmas passzolásra és emelt lövésekre. Ezt leginkább falusi ingekről lehetett beszerezni. Én a Koronkából számunkra rendszeresen tejet hordó Laji bácsiról udvaroltam le a piros szabílabdáit. Ezzel nagy sztár lettem, mint labdatulajdonos. A játékot meglehetősen egyhangúvá tette, hogy mindkét térfélről lehetett kapura lőni, gólt szerezni. Nagyjából

Az általános hiedelem szerint a gombfoci kimondottan magyar eredetű játék, amolyan hungarikum.

Kovács Levente

ez a fajta játék, illetve gombállomány volt használatban az ötvenes években. Különböző, főleg a lakhelyekhez kapcsolható baráti körökben zajlottak a mérkőzések. Én egy eléggé népes Szentgyörgy-téri banda főszerzője voltam ötvenhatig, amikor Kolozsvárra mentem az egyetemre.

A gombfoci élet a hatvanas években indult virágzásnak. 1962-ben megjelent a Soós-Budai szerzőpáros (tudtommal a Budai nevű szerzőtárs a nagy aranycsapat jobbszélsőjének, Budai Lászlónak a fivére volt) szabálykönyve *Asztali labdarúgás* címen. Ez forradalmasította a játékot, gyerekes szórakozásból taktikai és technikai tudást, állóképességet igénylő sportszerű, a felnőttek által kedvelt és úzött játékká változott. Legfőbb újítás a színes, izgalmas mezőnyjátékot lehetővé tevő módosításoknak volt köszönhető. Röviden összefoglalva: kapura csak az ellenfél térfeléről, az úgynevezett támadó zónából lehetett. Ehhez társult a szektor-szabály, amely szerint lehetőség nyílt több átadásból szőtt támadásépítés. Egy egyszerű és könnyen használható mérőeszköz alapján, ha sikerült saját játékoshoz bizonyos közelségbe paszszolni a labdát, újra lehetett lépni. Így jó technikával lövő helyzetbe kerülhettek az előre tolt csatárok, illetve szervezett védőjátékkal, jó érzékkel felállított háttvédekkel lehetett háritani az ellenfél támadásait. A játék a megfelelő edzések során oda fejlődött, hogy a sakkhoz hasonlóan több lépést lehetett előre megtervezni és kellő technikai tudással kivitelezni. Továbbá az új szabályzat büntette (különböző szabadrúgásokkal) a technikai hibákat. Ezzel elkerülhetővé vált az úgynevezett anti-játék (melyet a nagy fociban ma is gyakran láthatunk). Kockázatos a labdát csak úgy kivágni (ez „csapkodásnak” minősül), vagy az ellenfél játékosát félrelökni. Ezek mind gólveszélyt jelenthetnek a szabálytalanságot elkövetők számára. Ebből a szempontból az asztali labdarúgás folyamatosabb és sportszerűbb a „nagy focinál”.

A marosvásárhelyi gombfoci rohamosan fejlődött. Ebben jelentős szerepet játszott Krizsán Zoltán, aki a Népi Alkotások Házánál dolgozott.

Marosvásárhelyi gombfocizók az 1960-70-es években. Balról jobbra: Kovács Levente (Inter), Tóth Lajos (FTC), Tuzson Béla (Juventus), Dobai István (Dinamo)

Megindult a különböző, a személyiség adottságainak megfelelő taktikák kialakulása, megjelentek a különböző pszichológiai fogások. A játékosok a posztok követelményeinek megfelelően készültek. A játék két fő iránya az ún. körmös és a nyomópálcás (közkezdelt néven: pöcis) stílus, illetve azok időnkénti keveredését is lehetett tapasztalni. Én a tiszta körmösök közé tartoztam, mondhatni utolsó mohikánja maradtam ennek a stílusnak. Ma már mindenki különböző anyagú és feszítávolságú nyomópálcával játszik. Van, aki akár hat-nyolc pöcöt is használ, a játék helyzeteknek megfelelően (védekezés, támadásszövés, kapura lövés stb., akár a golfozók).

A marosvásárhelyi gombfoci élet rohamos gyorsasággal fejlődött. Ebben jelentős szerepet játszott a kolozsvári Krizsán Zoltán, aki néhány évig az itteni Népi Alkotások Házánál dolgozott, és lehetővé tette, hogy a Kultúrpalota magasföldszintjén lévő irodájában késő éjszakáig játszassunk. Hamar visszatért Kolozsvárra, ahol rövid idő alatt sikerült összeverbuválnia az érdeklődőket. Később a két város közötti vetélkedők szervezésének, illetve a kolozsvári események nyilvántartásának a terén pótolhatatlan munkát végzett.

A játék korszerűsödésének egyik alapfeltétele a szabálykönyvnek megfelelő pályák biztosítása volt. A játékosok földre esését megakadályozó védőperemmel ellátott, szabványméretű pályák, kapuk, szektormérők és az egységes labdatípus legyártása után hamar kibontakozott a bajnokságok, kuparendezvények sorozata. A MALSZÖV-nek (Marosvásárhelyi Asztali

Labdarúgó Szövetség) keresztelt klub Dobai István tagnak (építész, volt Balkán-bajnok atléta, a helyi sportszövetség aktivistája) köszönhetően a Szakszervezetek Házában kapott klubhelyiséget, szekrényt, biztosították az asztalok elhelyezhetőségét stb. Az addig lakásokon, irodában, a színi főiskola díszlettervező műhelyében, a Bolyai Líceum színpadán többnyire féltitkos körülmények között játszott alkalmi mérkőzéseket felváltotta a szabályokon alapuló szervezett klubélet. Három klubnap (szerda és szombat délután, vasárnap délelőtt) zajlottak a bajnoki forduló (heti egy forduló, kupamérkőzések) előre bejelentett és egyeztetett program alapján, kijelölt játékvezető beosztásával. Minden mérkőzésről feljegyzés készült, amely tartalmazta a góllövők nevét (minden játékosnak volt neve, vagy legalább azonosító száma, mert a bajnokság végén a gólkirályi cím is kihirdetésre került).

Az esetleges elfoglaltságok miatti kimentést időben kellett kérnie a játékosnak és a szervező bizottsággal egyeztetni a bepótlást. A kezdések időpontját is szigorúan be kellett tartani. Az 1965 és 1970 közötti korszakban működött a klub a legeredményesebben. A kezdetben tíz csapattal induló bajnokság hamarosan kétszintűvé vált. A tíz első- és 12 másodosztályú csapat bajnokijai mellett a klubtagok tartalékcsapatait foglalkoztató tizenhat résztvevővel működő utánpótlás-bajnokságra is évente sor került. Emellett a nyári szünetekben alkalmi tornák, kupaküzdelmek zajlottak, általában négy-hat résztvevővel. (Intergófi, Interpolis, Ilonka kupa stb.)

Kolozsváron hasonló módon szerveződött a klubtevékenység. A mérkőzések főleg lakásokban, családi otthonokban zajlottak, klubhelyiség nem volt. A Napokana Asztali Labdarúgó Klub minden évben Intéző Bizottságot (IB) választott (Többnyire Krizsán Zoltán újságíró, Liviu Vlad sebész főorvos voltak állandó tagjai). Mindkét városban bajnokságot és kupaküzdelmeket rendeztek. Egymást követő négy évben, 1966–1970-ig a kolozsvári, illetve a marosvásárhelyi győztesek számára a BTK (Bajnokok Transzilván Kupája) és a KTK (Kupagyőztesek Transzilván Kupája) döntőit vívtuk felváltva a két városban. Magam a négy BTK döntőből mindkét győzelmemet Kolozsváron szereztem Kőszegi Géza ellenében, és Vásárhelyen ugyancsak Kőszegi ellen vesztettem. Egy TKK döntőt Bács Ferenc színművész nyert meg. Elsőként sikerült nemzetközi tornát rendezni a MALSZÖV otthonában a kolozsvári válogatott és a pécsi (az akkori magyarországi bajnokságot) részvételével. A négy-négy játékosos felálló csapatok minden tagja megmérkőzött az ellenfelek csapatának minden tagjával. A maratoni csapatversenyt Marosvásárhely nyerte Kolozsvár előtt, a magyar bajnok a harmadik helyre szorult (pedig szép formaruhában, klubszínű sapkával és labdafogó köténykével, igazi profi szerelésben léptek fel).

Érdemes a teljesség igénye nélkül áttekinteni, kik voltak a két erdélyi klub tagjai, hogy eloszlassuk a hiedelmet, miszerint komolytalan gyerekjátékról lenne szó. Marosvásárhelyen a

csúcsidényekben 22 tag játszott rendszeresen. Közülük öt orvos (pl. Szabó Árpád idegsebész főorvos, a szervezésben is nagy szerepet játszó Tóth Lajos fogorvos), két színházi ember, két rádiós riporter, egy lelkész, két tanár (közülük Kovács József a kolozsvári bajnokságban kezdett, majd itthon folytatta), egy zeneszerző, két mérnök és több kiváló szakmunkás, köztük jeles fogtechnikus is, akik a klub eszköztárának, a játékosok készítésének terén esztétikai szempontból is kiemelkedőt alkottak (Tuzson Béla, Fülöp István, Szilágyi Gyula, Csiki István és mások). A fogtechnikusok által akrilból készített szép kivitelezésű játékosokat folyamatosan felváltották a plexiből esztergált, polírozott, klubszínekre festett, számokkal ellátott játékosok. A klub életéhez hozzátartozott a saját „médiabirodalom”. GÓÓL néven eredményhíradó, GOFÓ néven sporthetilap, TAKTIKA néven kéthavonként megjelenő géppel írt elméleti „folyóirat” jelent meg, több példányban sokszorosítva. Főmunkatársak: Dobai István, Tóth Lajos és jómagam voltunk. Mérkőzés leírások és humoros rovatok (ízeltő Dobai tollából: esélyes lehet dr. Tóth, a neves fogorvos, akinek egyszer állítólag sikerült fájdalommentesen lesegítenie egyik páciense nagykabátját). Reklám (pl. Legjobb a kolozsvári VLAD féle celluloid pöcöl; Minden góltra Pepsi Cola stb.), elméleti tanulmány (A holt terek kialakításának szerepe) stb. szerepelt ezekben az irományokban.

Kolozsváron az IB közleményeit Krizsán Zoltán szerkesztette. A két

város között rendszeres volt a tájékoztató jellegű „média anyagok” cseréje. Az ottani klubban az eddig említettek mellett még két íróember is működött (Herz Sándor és Miklós László). Nekik is volt jeles fogtechnikusuk Paizs György személyében, valamint mérnök tagja is volt a klubnak.

**A babérok nagy
százalékát magyar és
erdélyi játékosok aratják
mindmáig, köztük
a vásárhelyi származású,
többszörös bajnok
Pákay György.**

Mindkét városban a leggyakoribb csapatnevek között a korszak élcsapatairól történtek az elnevezések: Real, Atletico, Liverpool, Manchester, Celtic, Benfica, Inter, Milan, Napoli, Fiorentina, Juventus, Santos, Palmeiras, Penarol, Boca Juniors, Botafogo, ill. Ferencváros, Honvéd, Újpest, Vasas. A helyiek közül Dinamo, ASA, RATA és voltak fantázia-nevek: Mytho, Venus, Senegal, Gamma stb.

A mai szektorlabda korszakban már nagyüzemű, profi tevékenység folyik. Azok a gyerekek, akik kiskorukban a mi klubunk ablakán leskelődve mérgeződtek meg a gofóval (köztük Soós János, Szakács Győző, Kilyén László és sokan mások), a tovább változó szabályok alapján haladva nagy pénzdíjakkal szervezett kontinens- és világbajnokságokon szerepelnek sikerrel. A babérok nagy százalékát magyar és erdélyi játékosok aratják mindmáig, köztük a vásárhelyi származású, többszörös bajnok Pákay György (volt motorversenyző is). A mai klub helyiségében hat-nyolc asztalon folynak a mérkőzések, van hely a nézőknek is. Tudunk arról, hogy létezik a játéknak egy brazil változata guruló labdával, melyet ott közel két millió nyilvántartott játékos műveli.

De hát ez már egy másik évezred gombfocija. A régi harcosok közül néhányan össze-összejövünk, és a hatvanas évek szabályai szerint nosztalgia-bajnokságokat rendezünk, sörözéssel egybekötve. Az új játék, amelyet magunk között „gombhoki”-nak hívunk, túl erőszakos és durva a mi szemünkben. De ez a nagy focival is így van. Sok ember ma is Puskás Öcsiék trükkös focijára esküszik. Mit mondjak? Vagyunk egy páran...

Kurta József

120 éves a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára

A

z Erdélyi Református Egyházkerület 1895-ben, 120 éve hozta létre Kolozsváron a Református Theológiai Fakultást. A fakultás épületében – a lelkészképzés új nevelési koncepcióját szolgálva – egy fedél alatt kapott helyet az istentiszteleti célokra szánt díszterem, a hivatalok, az osztálytermek, a bentlakás, az étkeзде és természetesen a könyvtár is. A kezdetben három földszinti teremben működő könyvtár jelenleg az épület keleti szárnyának teljes földszintjét elfoglalja. A gyűjteményt, annak ellenére, hogy története során elsősorban a lelkészneveléshez kívánt háttérrel biztosítani, számos egyházi személynek, egyetemi tanárnak, magánszemélynek, időközben megszűnt intézményeknek a könyvgyűjtemény teszi változatossá.

Jelenleg a könyvtár több funkciót tölt be egyszerre: egyetemi könyvtárként biztosítja a romániai református, lutheránus és unitárius egyházak lelkészképzéséhez, oktatói, nevelői munkájához a szakirodalmi háttérrel, dokumentációs könyvtárként a romániai magyar protestáns egyházak teljes könyvtárával gyűjti, jelentős muzeális állományával pedig érdekességeket kínál tudományos kutatóknak és turistáknak egyaránt.

Egy többéves átszervezési és modernizációs programnak köszönhetően a közel százezer kötetes állomány a szabványoknak megfelelően elhelyezve és a lehetőségek szerint feldolgozva áll az olvasók, a kutatók rendelkezésére. Olvasóterem, kiállítótér várja az érdeklődőket. A könyvtár online katalógusa mellett egy, az erdélyi református teológiai és egyházi irodalmat feldolgozó digitális archívum is elérhető a könyvtár honlapján.

Az alábbiakban a könyvtár 120 éves történetének a kronológiája olvasható.

1895

- a Kolozsvári Református Fakultás új épületében a könyvtárat a keleti szárnyban, a főbejárat utáni két helyiségben helyezték el
- a gyűjtemény első könyvtárosa az egyháztörténet professzora, Pokoly József volt
- az Igazgatótanács felhívást intézett a református kollégiumokhoz, közintézményekhez, hogy adományaikkal támogassák az új könyvtárat. Az első adományozó Szász Domokos püspök volt, aki 415 művel (650 kötet) megalapozta a gyűjteményt. Emellett az első évben 23 adományozás történt, köztük legjelentősebb Herepei Károly 650 kötetes hagyatéka. Ezen felül a könyvtár évi 500 forint költségvetéssel gazdálkodhatott.

1896

- az első tanév végére a gyarapodás 1708 mű volt 3040 kötetben, polcokon szakszerűen elhelyezve
- naprakész a főkönyv és a gyűjtemény betűrendes cédula-katalógusa

1897

- megvásárolták Pap Kovács Gábor dunántúli református püspök könyvtárat (4117 mű 6278 kötetben)
- Dr. Szilágyi Sándor, a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója saját és felmenői könyveiből 750 művet adományozott
- az állomány gyarapodása az adományokkal és vásárlással megduplázódott

1898

- bővítették a könyvtári bútorzatot, és elkészült a betűrendes „főcímtár” mellett a gyűjtemény szakkatalógusa
- elkészült a duplumok nyilvántartása is (630 mű 1500 kötetben)

Egy többéves átszervezési és modernizációs programnak köszönhetően a közel százezer kötetes állomány a szabványoknak megfelelően elhelyezve és a lehetőségek szerint feldolgozva áll az olvasók, a kutatók rendelkezésére.

1902

- a gyűjtemény meghaladta a 15 000 kötetet, a költségvetését évi 1200 koronára emelték

1905

- a diákság segítségével elkészült a könyvtár könyvmatos címjegyzéke

1907

- próbálkozásokat tettek az ezer kötetre duzzadt duplum-tár rendezésére és értékesítésére

1909

- döntés született a könyvtár bővítésére, a munkák előkészítése elkezdődött 7000 korona tervezett költségvetéssel. Az eddig alkalmazott szakrendi rendezést felváltotta az ún. „raktárrendszer szerint való elhelyezés”.
- az Igazgatótanács jóváhagyásával az éves költségvetést 1200 koronáról ideiglenesen 2000-re emelték

1910–1911

- a budapesti Schlick-féle vasöntöde polcrendszerével rendezték be a kibővült könyvtárat, amely egy tanári lakás „feláldozásával” már hét helyiségből állt

1912

- Pokoly József elfogadta a Debreceni Református Teológia meghívását az egyháztörténeti katedrara. Ifj. Bartók Györgyöt bízták meg a könyvtár vezetésével.

1913

- a betűsoros katalógus kiegészítése mellett Bartók nekifogott egy szak-katalógus elkészítésének is
- külön helyiségben, rendben feldolgozva tárolták a duplumokat, az év folyamán folytatódott ezek kicserélése, értékesítése
- a könyvtár állománya meghaladta a 20 000 kötetet

1914

- a háborús évek a könyvtár munkáját is nehezítették, nincsenek adatok sem a gyarapításról, sem a tevékenységről

1916

- a fakultás a balszárny emeleti helyiségeit bérbe adta a tábori szállítmányozási vezetőségnek (K. u. k Transportleitung), valamint a Magyar Állami Vasutak (MÁV) üzemzetőségének, az ott levő bentlakási szobákból kiszorult diákokat ideiglenesen a könyvtári olvasóban és a belőle nyíló nagy teremben helyezték el

1917

- Ifj. Bartók György a Ferenc József Tudományegyetem filozófia tanszékének vezetésére kapott megbízást, utóda Révész Imre egyháztörténész lett

1920

- Révész Imre Debrecenbe távozott

1921

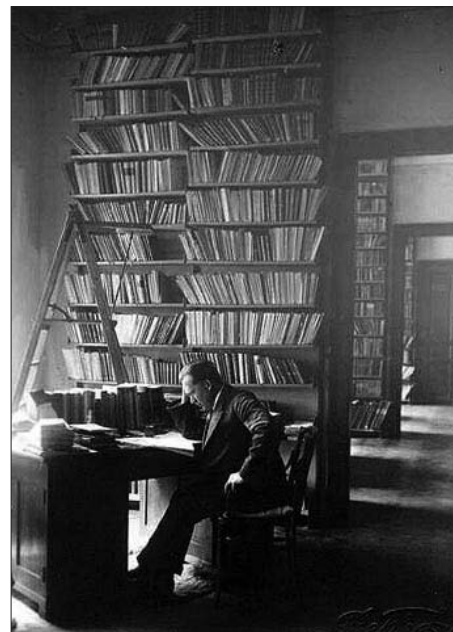
- a szeptember 23-i tisztújító gyűlésen a fakultás Tavasz Sándort bízta meg a könyvtár vezetésével
- a könyvtári állomány több jelentős könyvgyűjteménnyel bővült, köztük dr. Kolozsvári Bálint és dr. Kolozsvári Sándor 440, illetve 948 kötetes adományával

1925

- a Presbiteri Világszövetség könyvtárgyarapításra 27 390 lejt, az Amerikai Biblia Társaság héber Bibliákra 5000 lejt adományozott

1926

- az állomány meghaladta a 27 000 kötetet
- Kelemen Lajos levéltáros vezetésével megkezdődött az az évekig zajló adatmentő munka, amely keretében előbb a fakultás Rockefeller-stipendistái, majd önkéntes diákjai több száz, egyházi vonatkozású dokumentumot másoltak le az Erdélyi Múzeum Egyesület levéltárából. Ezek zöme bekötve a könyvtár kéziratárát gyarapította
- Dr. Petru Ionescu tanár közbenjárásával a bukaresti Casa Școalelor könyvkiadó 245 művet adományozott a könyvtárnak, ebből egy külön

Dr. Tavasz Sándor könyvtáros

kezelt ún. „román könyvtárt” alakítottak ki

1928

- a könyvtár egy új teremmel bővült, egy külön bejáratú, ún. „könyvtári tanulmányozó szobával”
- számos jelentős könyvadomány érkezett a könyvtárba, többek között a Szászvárosi Kuún-kollégium

Ferenc József látogatása a kolozsvári Protestáns Teológián 1895. szeptember 22-én

A diákoknak kulcsa volt a könyvárhoz, szolgálatukért ötven százalékos étkezési és bentlakási kedvezményt kaptak.

felszámolt könyvtárának egy része, 675 mű 923 kötetben

1930

- az állomány meghaladta a 30 000 kötetet, folyóíratára 50 magyar és 30 idegen nyelvű folyóiratot tartalmazott
- gondot jelentett az olvasótermi helyhiány
- 1930-tól a könyvtári jelentések csak a statisztikai adatokra szorítkoztak

1934

- elkészült a diákság által működtetett Ifjúsági Könyvtár kéziratos betűrendes katalógusa, amelyet aztán az évi gyarapodással folyamatosan kiegészítettek. A könyvtár anyagát két könyvszekrényben, egy emeleti tanteremben őrizték, felelőse egy-egy megbízott diák volt.

1940

- a könyvtár működését három diák segítette, akiket a Tanári Kar négyente választott. A diákoknak kulcsa volt a könyvárhoz, szolgálatukért ötven százalékos étkezési és bentlakási kedvezményt kaptak.

1941

- az állomány meghaladta a 35 000 kötetet

1942

- a háború miatt szünetelt a külföldi könyv- és folyóirat-beszerzés

1944

- az orosz katonák zabrálása a könyvtárat sem kerülte el
- Tavasz Sándor könyvtáros jelentésében jelzi, hogy szükségessé vált a könyvtár átrendezése és további bővítése, valamint új szakkatalógus készítése, és ennek elvégzéséhez várják „az alkalmas és békés időt”

1948

- állami kényszerrel létrejött az Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet, amely egyesítette az evangélikus, unitárius és református lelkészképzést. Első szabályzata kimondta, hogy minden felekezet „továbbra is használja az illetékes egyházak tulajdonában maradó addigi helyiségeiket és könyvtárukat, felszerelésüket”. Az állammal hozott egyezés révén az intézet könyvtárát – a többi egyházi könyvtártól eltérően – nem államosították

- a könyvtár két olvasótermét, az ún. ifjúsági és tanári olvasókat átrendezték, ez „lényegesen megkönnyítette a könyvtárban való tanulmányozást”
- július 7-én a Rektori Hivatal bekérte a könyvtárban található „fasiszta és dinasztikus könyvek jegyzékét”, augusztus 10-én a Megyei Tanácshoz adták le az indexre tett könyvek listáját

1949

- szeptemberben kinevezték titkár-könyvtárosnak Brandt Margitot

1950

- állami besorolással június 1-i hatállyal Gálfy Zoltán főkönyvtáros lett a könyvtár vezetője, a könyvtárfelelős tanár pedig Juhász István lett
- „február 20-tól április 10-ig a könyvtárban tudományos kutató munkát folytatott dr. I. Crăciun egyetemi tanár vezetése mellett a Román Népköztársaság tudományos akadémijának egy hét tagú munkaközössége.”

1956

- az állomány meghaladta az 50 000 kötetet, helyrajzi napló készült, és bővítették a szakkatalógusokat
- az olvasótermet felújították, új világítást kapott, és külön fűtésről gondoskodtak
- több év kimaradás után újra arról számol be a könyvtárfelelős, hogy külföldről modern teológiai könyvek érkeztek a könyvtárba. Átvették a Dési Református Egyházközség adományát, amely 2700 mű volt 3500 kötetben.

1959

- Gálfy Zoltán mellé Horváth Istvánt alkalmazták segédkönyvtárosnak

1970

- rendelet született, hogy a könyvtárt nem használhatják külföldi teológusok

1971

- májusban, a húsvéti szünet idején Juhász István könyvszekrényestől visszahordatja a lakására Tavasz Sándor személyes hagyatékát, amit addig a könyvtárban őriztek

1972

- elhunyt Horváth István. „Gyászjelentésén még az is szerepel, hogy az intézet könyvtárosa volt.”
- szóbeszéd szerint a román titkoszolgálat több mint ezer könyvet emelt ki a könyvtár állományából

1974

- április elsejétől Nagy László lelkészt nevezték ki főkönyvtárosnak
- május elsejei hatállyal Schindler Erzsébetet alkalmazták könyvtárosnak

Raktárterem. Biszak Szabolcs felvétele

1986

- április elsejétől Nagy László főkönyvtáros nyugdíjba vonult
- a Vallásügyi Államtitkárság törölte az álláskeretből a két egésznormás könyvtárosi állást, és hozzájárult, hogy az Igazgatótanács lelkész alkalmazzon könyvtárosként
- szeptember 11-én átadták az intézet épületének új szárnyát, amelynek földszintjén könyvtári olvasóterem kapott helyet. Ugyanekkor a régi olvasóteremből leválasztottak egy ún. ifjúsági könyvtárat.

1987

- január elsejétől Botos (Schindler) Erzsébet nyugdíjba vonult, Molnár Irma lelképásztor lett az intézet új könyvtárosa

1990

- a változásokat követően az intézet újralétesítette az 1986 őszéig működött két könyvtárosi állást, és miután Molnár Irma gyülekezeti szolgálatot vállalt, lelkészi jellegű főkönyvtárosnak az intézet Bak Áront alkalmazta szeptember elsejétől. Ugyanakkor alkalmazták dr. Geréb Zsoltné Zoltay Erzsébet angol-román szakos tanárnőt is a második könyvtárosi posztra
- külföldi könyv- és folyóirat-szállítmányok érkeznek az intézetbe (az egyik szállítmány 7 tonna súlyú volt), emellett eszközöket, polcokat, kötetzeti anyagokat kapott a könyvtár
- az új épületszárnyban levő könyvtári termeket át kellett adni a Misztótfalusi Kis Miklós sajtóközpontnak, újra

a régi, immár lényegesen kisebb olvasóterem került használatba

- elkezdődött a könyvtár átszervezése, a könyvek számítógépes feldolgozása

1993

- április elsejétől Bak Áron gyülekezeti szolgálatot vállalt, november elsejétől Balogh Béla lp., az intézet korábbi titkára töltötte be a főkönyvtárosi állást
- folytatódott a könyvtár átszervezése, fejlesztése

1994

- szeptemberben Balogh Bélát a Kolozsvár belvárosi egyházközség megválasztotta lelkipásztorának

1995

- februártól Kiss Károly lp. töltötte be a főkönyvtárosi állást

1997

- június elsejétől Kiss Károly gyülekezeti szolgálatot vállalt
- Adorjáni Zoltánné Dávid Máriával bővült a könyvtári személyzet

1998

- március 1-től Sógor Géza lelkipásztor vezette a könyvtárat

1999

- Tóth Vura József okleveles könyvkötőmesternek műhelyt rendeztek be a könyvtár duplum-tárában
- nyári önkéntes munkával a teológiai hallgatók a könyvtár állományát portalanították, következő évben számítógépes katalogizálás folyt

2000

- a könyvtár teljes villanyhálózatának felújítása a HEKS támogatásával

2001

- március 1-től Sógor Géza gyülekezeti szolgálatot vállalt
- az intézet pályázat útján Kurta Józseffel töltötte be a főkönyvtárosi állást október 1-i alkalmazással

2002

- könyvtáros szakemberek, muzeológusok és könyvrestaurátorok szakvéleményezése alapján elkezdődött a könyvtár teljes átszervezése
- megtörtént az olvasóterem polcainak cseréje és villanyszerelésének felújítása

2003

- augusztus elsejétől Geréb Erzsébet nyugdíjba vonult, utóda Bak Ágnes könyvtár-levéltár szakot végzett könyvtáros
- együttműködési szerződés született az Erdélyi Református Egyházkerület Belmissziói Intézetének könyvtárával, a Királyhágó-melléki Református Egyházkerület Dokumentációs Könyvtárával (KREDOK, Nagyvárad), valamint a Tiszántúli

1999-ben nyári önkéntes munkával a teológiai hallgatók a könyvtár állományát portalanították, következő évben számítógépes katalogizálás folyt.

Református Egyházkerület Nagy-könyvtárával (Debrecen) a közös tartalom-feldolgozás és adattárolás érdekében

2004

- a pályázati támogatások mellett a svájci HEKS részéről folyamatos támogatás érkezett a könyvtáráttszervezésre, a könyvkötési és restaurálási munkákra. A nem gyűjtőkörbe tartozó és nem erdélyi vonatkozású duplumok értékesítése révén befolyt összegek is a felújítási munkákat fedezték.
- megkezdődött az állományrevízió, duplum-szűrés, különgyűjtemények (antikva, Régi Magyar Könyvtár, kézirat- és folyóirattár) kialakítása
- füst- és mozgásérzékelő rendszert szereltek a könyvtár termeibe
- megkezdődött a könyvtári termék és bútorzat részleges felújítása

2005

- a HEKS támogatásával az e-Corvina integrált rendszert szerezték be, megkezdődött az állomány nemzetközi szabvány szerinti számítógépes feldolgozása
- a könyvtár visszaszolgáltatta a Kolozsvári Református Kollégiumnak az 1948 óta a könyvtári termekben őrzött 14 nagyméretű tanári portrét. Addig a képek a termék ajtóí fölött voltak elhelyezve.
- a muzeális állomány termeit speciális klímaberendezésekkel láttuk el
- az intézet felújítási munkái a könyvtárat is érintették

2006

- az intézet átvette a düsseldorfi Landeskirchliche Bibliothek teljes anyagát, kb. 46 000 kötetet. Megkezdődött az anyag átválogatása és elhelyezése
- befejeződött a muzeális állomány két terembe történő elkülönítése és preventív konzerválása, ami magába foglalta a gyűjtemény portalanítását, elgázosítását és a kötések tisztítását, részleges javítását

Ad libitum: ha akarom, széke, ha akarom, létra. Biszak Szabolcs fényképe

- a Szegedi Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékének oktatói, régikönyves speciális képzésben részt vevő hallgatói és doktoranduszai besegítettek az 1850 előtti dokumentumok számítógépes feldolgozásába
- új terembe került a könyvkötő műhely, a felszámolt duplum-tár helyiségében folyóirattár kialakítása kezdődött meg

2007

- megkezdődött az unikum vagy ritka muzeális könyvek és kéziratok, erdélyi református vonatkozású dokumentumok, folyóiratok, ill. a modern szakirodalom digitalizálása

2011

- több jelentős könyvhagyaték érkezett a könyvtárba (Robert Riedl – Bern, Titje Baarda – Amsterdam, Samuel Külling – Basel)

2012

- a könyvtár számítógépen elérhető állománya elérhetővé vált a magyarországi Egyházi Könyvtárak Egyesülésének közös katalógusában (www.unitas.hu), az 1800 előtt megjelent könyvek rekordjai pedig a Magyar Országos Közös Katalógus régikönyves részlegének katalógusában is kereshetőek (www.mokka-r.hu)

2014

- a könyvtár online adatbázisa meghaladta a 20 000 rekordot

2015

- a könyvtár 120 éves fennállását ünnepli

Csatlós Erzsébet Zsófia

Mint a rozmaring a jó földben, avagy a népdal felszabadító ereje

Gáspár Attila *Mint a rozmaring a jó földben* című népdalgyűjteményéről

...felmenőink naponta daloltak. Számukra a dal nem afféle partikellék volt, mint a ma embere számára, hanem a mindennapi élet szerves részének bizonyult.

M

it mondana a 21. század embere, ha nekiszégeznék a kérdést: Énekelt ma már? Minden bizonnyal furcsállná ezt a fajta faggatózást, de ha mégis válaszolna, lehet hogy nemleges választ adna. Pedig felmenőink, akár egy-két nemzedékre visszamenőleg, naponta daloltak. Számukra a dal nem afféle partikellék volt, mint a ma embere számára, hanem a mindennapi élet szerves részének bizonyult. Ahogy beszélt anyanyelvünk ismerete nélkül soha nem élhetünk teljes életet, úgy zenei anyanyelvünk ismeretének hiánya is kiragad belőlünk valamit, ami semmi mással nem pótolható. Kodály Zoltán pontosan fogalmazott: „A zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal. Teljes lelki élet zene nélkül nincs. Vannak a léleknek régiói, melyekbe csak a zene világít be.” Kodály

megállapítását azóta az elmúlt években végzett számos kutatás is igazolta.

Ava Numminen, a Helsinki Egyetem munkatársa kutatási eredményeit a *Zene, elme és az agy* című előadásában mutatta be. A finn kutató szerint az éneklés kimutathatóan jótékony hatással van az ember pszichés jólétére, sőt ez a hatás még inkább érezhető azoknál, akik valamilyen érzelmi problémával küszködnek. Kutatási adatok igazolják azt is, hogy idős emberek esetében a rendszeres éneklés, zenélés csökkenti a szorongást, a depressziót, illetve javítja a kommunikációt.

Őseink minden bizonnyal kutatók nélkül is tudták ezt. Énekeltek munka közben, dalban mondták el a szomorúságukat, a szerelmüket, az örömeiket. Ezeket a dalokat nemzedékről nemzedékre hagyományozták, mint gazdag örökséget. Merthogy azok is: a nép ajkán élő és túlélő népdalok zenei anyanyelvünk értékes gyöngyszemei.

Aki arra adja a fejét, hogy az utókor számára felkutatja, átörökíti és hozzáférhetővé teszi ezeket a kincseket, nem munkára, hanem küldetésre, kalandra vállalkozik. Hiszen az adatközlők ajkán felcsendülő népdalok elkalauzolnak abba a rejtélyes ősi világba, amely magyarságunkat, múltunkat őrzi, mint egy védelmező, puha, meleg, ritmussal ringató burok. Gáspár Attila zenetanár vállalta ezt a küldetést. Pályafutása során gyűjtötte, dédelgette az ősi dallamokat, és mindent megtett, hogy az ifjabb korosztályok lelkébe csepegtesse azokat. Szervezett kórust, citera-, gitárzenekart, fesztivált és népdalvetélkedőt, mindezt egy jól kigondolt és nem titkolt céllal: szóljon, szálljon a szilágysági magyar népdal. Ritmusával, rezgésével foglalja el az őt megillető helyet: legyen jelen a szilágysági magyarok mindennapjaiban.

Gáspár Attila munkája nem úttörő, hiszen a Kárpát-medence gazdag népi hagyományainak megismerését, felgyűjtését már a 19. században megkezdték. Vikár Béla 1896-tól fongráffal gyűjtött népdalokat és meséket, módszereit a Párizsi Világkiállítás alkalmával megrendezett Etnográfiai Kongresszus is elismerte, majd olyan hazai zenészek tartották követésre méltónak, mint Kodály Zoltán, Bartók Béla és Lajtha László, akik az ő útmutatásai során indultak el gyűjtőútjaikra. A cél azonban évszázadokon átívelően azonos: mindent össze kell gyűjteni, majd rendszerezni és publikálni, közkinccsé kell tenni, mert – ismét Kodályt idézve – „a zene mindenkié”.

Gáspár Attila gyűjtőmunkája figyelemre méltó. Olyan szilágysági népdalokat is felkutatott és papírra vetett, amelyek sehol máshol, egyetlen gyűjteményben sem jelentek meg. A sámsoni Szilágyi Ferenc is adatközlője, aki számos népdalverseny győztese, a szilágysági ifjú népdalénekesek példaképe. Ugyanakkor a gyűjteménybe beválogatta más történelmi tájegységek dalait is, így moldvai csángó és erdélyi népdalok teszik színessé, változatossá azt a gyűjteményt, amelyik szinte minden korból, műfajból és a nép lelkének, élet-szemléletének, érzelmi skálájának rezdüléseiből tartalmaz elemeket. A dalokat kilenc témakörbe csoportosította a gyűjtő: 1. gyermekdalok; 2. szerelmi dalok és párosítók; 3. táncdalok; 4. katonadalok, betyárdalok; 5. jeles napok dalai; 6. kesergők, bujdosók; 7. balladák; 8. névnapkiöntők, bordalok és mulató nóták; 9. vidám, tréfás és gúnydalok.

A kötet címválasztása jelképes. *A Mint a rozmaring a jó földbe...* egy, az 1848–49-es szabadságharchoz kapcsolódó népdal egyik sora, amely ugyan a huszárok kiállításáról szól, de mindannyiunk vállalt küldetése is lehet: belegyökerezni a jó magyar, erdélyi földbe, mint a rozmaring. A kötetben felsorakoztatott népdalok táplálják a valahová tartozni akarás, a begyökerezés érzését. A népdal könnyűszerrel megteszi azt, amit semmilyen propaganda vagy népnevelés sem képes lelkünkbe csepegtetni: a közös éneklés közösséget alakít. A falusi közösségek még ma is, szinte minden élethelyzetben tudnak együtt dalolni. Esküvőben-lakodalomban, keresztelőn, temetéskor vagy aratásünnepén előbb vagy utóbb felcsendülnek azok a dalok, amelyeket a közösség énekelni szokott, és olyankor a dalban mindenki egyetlen dobogó szív lesz. Jó lenne feleleveníteni ezt a hagyományt, belegyökereztetni a köztudatba az együtténeklés hagyományát.

A kötet minden bizonnyal megfelelő zenei anyagot nyújt ehhez.

A Mint a rozmaring... tankönyvként is használható, hiszen a gyűjtő zenepedagógus, munkájának nem titkolt célja a fiatalabb nemzedék feltarisznyálása zenei anyanyelvünk kincseivel. A Gyermekdalok témakörben összegyűjtött egyszerű dallamsorok kiválóan alkalmasak arra is, hogy a kisebbek megismerkedhessenek az egyszerűbb népi hangszerekkel, megszólaltassák ezeket, kedvet kapjanak a muzsikáláshoz, az énekléshez. A legtöbb gyermekdal játékkal is kísérhető, ami lehetőséget teremt a kicsik szociális kapcsolatainak fejlesztésére. Érdeemes megszólaltatni ezeket a népdalokat óvodában, iskolában, a melléjük tanult játékok minden bizonnyal helyet kapnak majd a gyermekek iskolán kívüli életében is. A népdal egyszerű, a gyermek által is követhető formában a legmagasabbrendű művészi és nemzeti kulturális értéket közvetíti.

„Minden népnek van egy sereg népdala, amely oktatásra kiváltképpen

alkalmas. Ezeket jól kiválogatva, a népdal lesz a legmegfelelőbb tananyag, hogy rajta a gyermekeknek az egyes zenei elemeket bemutassuk és tudatosítsuk ezeket... Mielőtt más népeket akarunk megérteni, magunkat kell megértenünk. Semmi sem alkalmasabb erre, mint a népdal. És az idegen országok népdalainak megismerése a legjobb út az idegen népek megismeréséhez. Mindezen fáradozások végcélja abban áll, hogy a tanulókkal megismertessük és megszeretessük a múlt, a jelen és a jövő klasszikusait” – írta Kodály Zoltán 1966-ban *A népdal szerepe a zenei nevelésben* című munkájában.

Gáspár Attila gyűjteménye messzeemenően megfelelő eszköz a Kodály által felvázolt célok elérésében. A népdal képes mindig megújulni, bennünket felrisszítani, ezért érdemes a tanulókat a népdalok gyűjtésére is ösztönözni. Ebben Gáspár Attila több évtizedes munkássága jó példával szolgálhat számukra.

Dukrét Géza

A partiumi és bánásági helytörténeti könyvkiadásról

mmár eljutottunk könyvkiadásunk századik, jubileumi kötetéhez. Büszkén állíthatjuk, hogy nincs még egy civil szervezet, amely 18 év alatt száz kötetet adott volna ki. És ez egyben nagy felelősséget is vont maga után. Helytörténeti kiadványainknak hiteleseknek kell lenniük, amelyek kiegészítik a történelem- és néprajztudományt, amelyek csak itt látnak napvilágot, és forrásanyagot jelenthetnek több tudományág számára.

Nagyváradon már 1992-ben felmerült egy honismereti szövetség megalapításának a gondolata. Még abban az évben egy tervet állítottam össze helytörténeti és néprajzi kutatómunka megszervezésére, valamint emlékhelyek létesítése és ápolása érdekében. E tervzetbe belekerült az is, hogy az emlékhely bizottság honismereti kiadványsorozatát indít *Partiumi lapok* címmel, valamint egy ismertető füzetet műemlékekről és emlékhelyekről

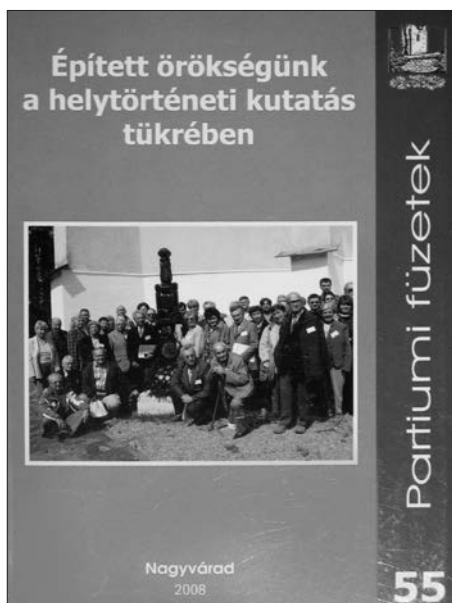
Emlékhely Kiskönyvtár címen. Akkor még úgy képzeltem el, mint az *Erdélyi műemlékeink* című kis füzet-sorozatot.

A Partiumi és Bánásági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság (PBMEB) 1993-ban alakult meg, az Erdélyi Kárpát-Egyesület Bihar Megyei Osztálya mellett, a két – római katolikus és református – püspökség égíse alatt. Honismereti lapunk 1994. április 14-én indult el, *Partium* néven, mint a *Partiumi Közlöny* melléklete.

Könyvkiadásunk még váratott magára. Végül 1997-ben kristályosodott ki, hogy kiskönyv-sorozatot indítunk el, *Partiumi füzetek* néven, a Partium és a Bánáság helytörténetének, műemlékeinek, népszokásainak ismertetésére. Hogy a kiadással, engedélyekkel és adózással ne legyen gondunk, megbeszéltem Tőkés László és Tempfli József püspökökkel, hogy könyveink a két püspökség égíse alatt jelenjenek meg. Így jelent meg könyveinkben,

Helytörténeti kiadványaink kiegészítik a történelem- és néprajztudományt, és forrásanyagot jelenthetnek több tudományág számára.

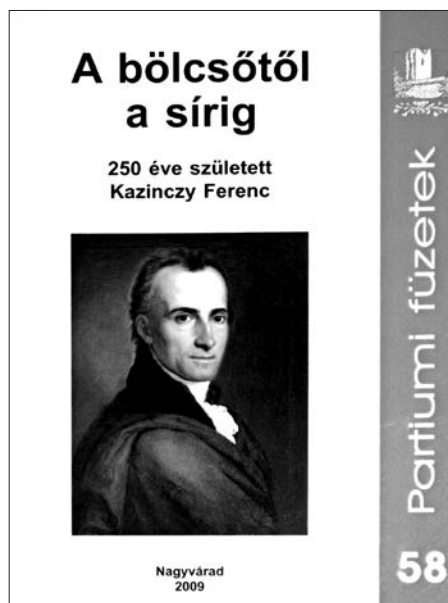

mint kiadó a PBMEB, a Királyhágo-melléki Református Egyházkerület és a Nagyvárad Római Katolikus Püspökség. Így elhárultak a jogi akadályok, hiszen az egyháznak jogában áll könyvet kiadni, és azokat saját berkeiben terjeszteni.

2007 áprilisától egyesületünk felvette a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság nevet, mint önálló jogi személyiség, és mint önálló kiadó. Új sorozatunk célja a helytörténeti kutatásban fellelhető hatalmas fehér foltok eltüntetése, műemlékeink megismerése és védelme. Célja, hogy a kistelepülések jó ismerői – azok, akik belülről ismerik a vidéket, ott élnek, és szívügyük saját történelmük és szokásaik megismertetése –, nos, ők gyűjtsék és állítsák össze a kiadandó anyagot. Ugyanakkor fontos szemponttá vált a levéltári források felhasználása, valamint az oral history módszerének alkalmazása. A másik fontos célunk, hogy a kiadványokat az illető településen is meg lehessen vásárolni, ezért Nagyváradon kívüli helységeinkben is szerveztünk könyvbemutatót. A sorozat szerkesztője Dukrét Géza, korrektor Mihálka Magdolna.

1997-től napjainkig 82 kötet jelent meg a *Partiumi füzetek* könyvsorozatában, mellette még 17 kötet a sorozaton kívül. Könyveink egy része a református egyház Szenczi Kertész Ábrahám nyomdájában készült, majd az Europrint nyomdában. Az utóbbi években a kötetek a Litera Print nyomdában, egyesületünk tagjainak, a Voiticsek házaspárnak a vállalatánál készültek. Néhány kötet az Imprimeria de Vest nyomdájában látott napvilágot.

Köteteink általában 350–500 példányszámban jelennek meg, a rendelkezésünkre álló anyagi alapok függvényében. Szokássá vált, hogy az egyesület tagjai minden kötetből kapnak egy-egy tiszteletpéldányt. Kiadványainkat ugyanakkor minden jelentős könyvtárba is eljuttattuk. Az utóbbi években e kötetek felhasználása alapján szervezték meg a középiskolák helytörténeti vetélkedőit.

Most vizsgáljuk meg egy kicsit közelebbről könyvsorozatunkat. Év szerinti megoszlása a következő volt:

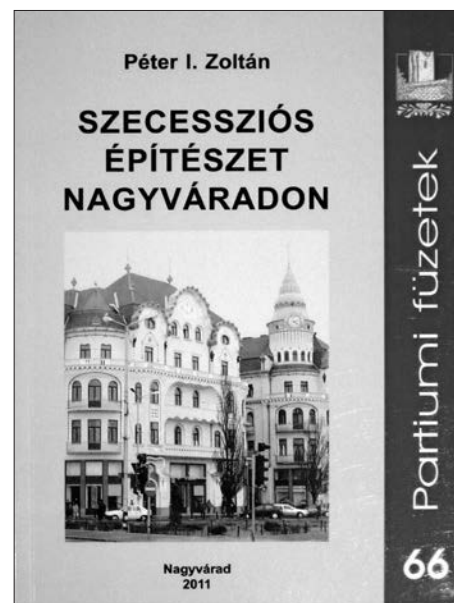
1997 őszén jelent meg az első, nem is beszélhetünk másról, mint egy 12 oldalas füzetéről. A fedőlapja sem volt színes. Ez volt az első kísérlet, nem volt semmilyen gyakorlatunk a könyvkiadásban. A Biharban tartott III. Partiumi Honismereti Konferenciára készült el, magáról Bihar községről.

1998-ban öt kötet jelent meg, immár színes fedőlappal. Kezdttem megtanulni a szerkesztést, s találtam egy kitűnő korrektort Mihálka Magdolna személyében.

1999-ben hat, 2000-ben három, 2001-ben kettő, 2002-ben három kötet jelent meg. Ez volt a hőskor. Anyagilag nem támogatott senki, a kiadványok eladásából származó pénzből nyomtattuk ki a következő köteteket.

2003-ban nyolc kötet jelent meg. Ettől kezdve támogatja könyvkiadásunkat a Bihar Megyei Tanács az RMDSZ Bihar megyei szervezete javaslatára. A támogatás pályázat útján történik.

Így 2004-ben hat, 2005-ben öt, 2006-ban hat, 2007-ben három, 2008-ban nyolc, 2009-ben öt, 2010-ben négy, 2011-ben és 2012-ben három-három, 2013-ban és 2014-ben öt-öt, 2015-ben eddig

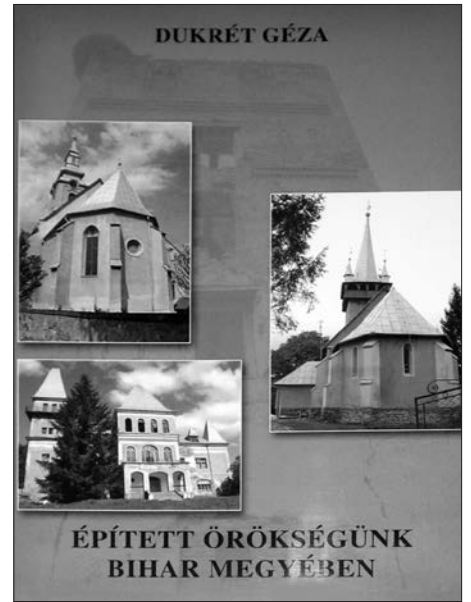
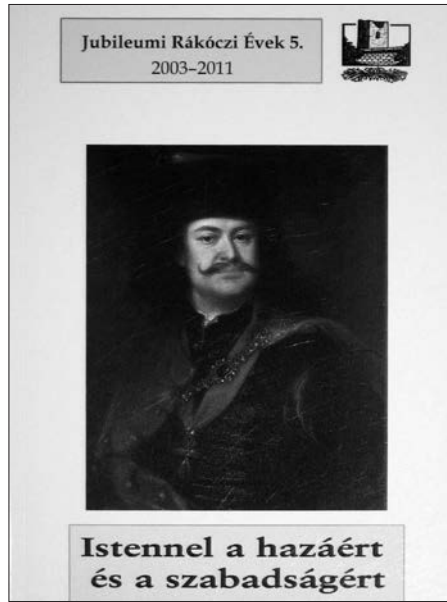
két kötet jelent meg, valamint ezek mellett, sorozaton kívül, tizenhét kötet. Az idei, borsi konferencián még négy kötetet mutatunk be.

És most nézzük meg a kötetek szerkezetét, vagy mondhatjuk típusait:

18 falumonográfia: Bihar, Félix-fürdő, Nagyszalonta, Sarmaság, Püspökfürdő, Szentjobb, Ottomány, Érsemjén, Rév, Szalacs, Biharpüspöki, Albis, Egri, Sárközújlak, Tóti, Margitta, Szalárd, Sinter.

Új sorozatunk célja a helytörténeti kutatásban fellelhető hatalmas fehér foltok eltüntetése, műemlékeink megismerése és védelme.

21 műemlékkel és emlékművekkel foglalkozó kötet: Nagykároly református temploma; Szilágyság műemlékei; Csonkatorony nyúlik a felhőbe...; Székese gyházi bazilika; Varadinum, a vizek határolta város és vár; Rajtuk taposunk; Turulmadaras emlékműveink (egész Erdélyből); A műemlékvédelem fölöttébb szükséges voltáról, utóbbi a 10. évfordulóra készült, első évkönyvünk. További kiadványok: Nagyvárad római katolikus székesegyháza; Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében; Nagyvárad, városismertető; Nagyvárad műemlék épületei; Arad építészeti emlékei; Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében II.; Épített örökségünk a helytörténeti kutatás tükrében, utóbbi

volt a második évkönyvünk, és a 15. évfordulóra készült el. Más kötetek: Műemlékorgonák az Érmelléki Református Egyházmegyében; Vigyázó kövek – A műemlékvédelem kezdetei Nagyváradon; Szecessziós építészet Nagyváradon; Nagyvárad városháza; Megmaradásunkért (harmadik évkönyvünk, a 20. évfordulóra); A nagyváradai vár építészettörténete.

22 történelmi, helytörténelmi és néprajzi jellegű kötet: A szabadságharc zászlaja alatt. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc a Partiumban és a Bánságban; A Bánság útjai a 19. században; Erdélyi barlangfeliratok a 16–20. századból; A révi népi fazekesség monográfiája; Ezüstös gépmadarak szárnyán érkezett a halál. Nagyvárad bombázása 1944-ben; Hegyköz,

történelmi monográfia; Városfejlesztés Nagyváradon a 20. század elején; A bihari turizmus története; 1956 emlékezete Biharban; A mozi évszázada Nagyváradon; Micske a helynevek tükrében; Nagyvárad ipartörténete; Mesélő aradi házak; Szőlő és bor az Érmelléken; Csillagváros visszavárta katonafiát; A Királyhágómelléki Református Egyházkerület székházperének kilencéves története; Szemelvények Bihar megye és térsége ipartörténetéből; Érmellék szerelmem – honismereti riportsorozat; Utak a múltba; Margittai fazekesség; Túrterebes földrajzi neveinek története; Tanulmányok az Érmellékről.

12 kötet nagy személyiségeinkről: Dr. Andrásy Ernő, az Érmellék utolsó polihisztorja; Nagyvárad tudós püspökei; Aki fényt hagyott maga után. Dr. Károly Irén József élete és munkássága; Bartók Béla és Nagyszentmiklós; Bartók Nagyváradon a helyi sajtó tükrében; Bihari sorsok a változó időben; A bölcsőtől a sírig – 250 éve született Kazinczy Ferenc; Ottomány szülöttje, Kufstein halottja – Szentjóni Szabó László; Párhuzamos életrajzok (Nagyvárad személyiségei); Hidak a viharlámpa fényében (Ványai Károly polgármester élete és munkássága); Nagyvárad nagy változásainak vezéregyéniségei (Rimler Károly, Soós István); Nagyvárad jelentősebb utcanevei 1940–1944 között.

Öt iskolatörténet: Mezőtelegd iskolatörténete; A nagyváradai egészségügyi oktatás története; A temesvári ipari oktatás kezdeteiről; Túrterebes egyház- és iskolatörténete; Római katolikus intézetek Nagyváradon.

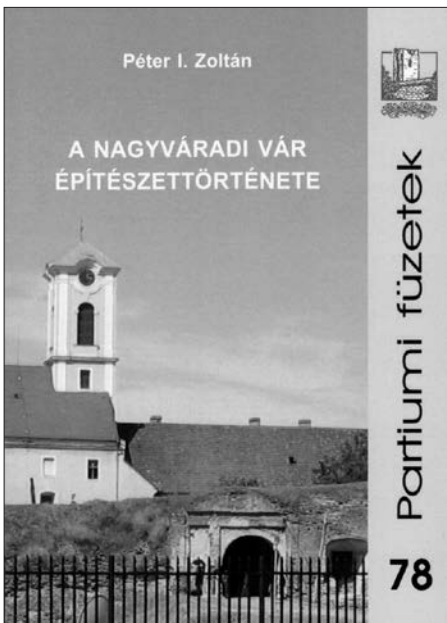
Öt kötet temetőinkről: Sírok, sírjelek a Várad-Olaszi temetőben; Hol sírjaink

domborulnak – Partiumi temetők (25 temető); Telegdi sírkövek, emléktáblák; Érmihályfalvi temetők; Ódon sírkertek ösvényein. De akár ide is sorolhatjuk a turulmadaras emlékműveinkről szóló kötetet is, mert azok zömében síremlékek.

Kiadtunk még sorozaton kívül tizenhét kötetet. Ebből öt kötet a Jubileumi Rákóczi Évek keretében látott napvilágot, díszkiadásban jelent meg a Száz éves a nagyvárad villamos; ezek mellett jelent meg Dukrét Géza *Épített örökségünk Bihar megyében* című munkája. Négy hasonló kiadásunk volt: Bíró József *Nagyvárad barokk és neoklasszikus művészeti emlékei*; Jakó Zsigmond *Bihar megye a török pusztítás előtt*; K. Nagy Sándor *Bihar-ország*; Györffy István *A Fekete-Körös völgyi magyarság*. Más kötetek: Dukrét Géza *Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében*; A XVIII. Partiumi Honismereti Konferencia előadásai; A honismeret szolgálatában. *Dukrét Géza 70. születésnapjára*; Mátyás Attila *A Nagyvárad-i Evangélikus Egyházközség története*; Fodor József, Dukrét Géza *Keresztutak*; *A nagyvárad zenei élet apostola. Thurzó Sándor emlékére*.

Érdemes megemlékezni az ötvenedik, szintén jubileumi kötetünkről, amelynek címe: Nagyvárad ipartörténete. Egy 12 tagú szerzői gárda írta. E jubileumi kötetet Budapestben mutattuk be a Magyarok Házában, teltház előtt. És most a századik kötetünket Borson mutatjuk be, a XXI. Partiumi Honismereti Konferencián.

Képeinken a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság egyes kiadványainak borítója látható.

Kedves Anett

Erdélyi Értéktár – érték, ami összetart

*A magyarországi
Földművelésügyi
Minisztérium és a
Hungarikum Bizottság
megbízásából a Kriza János
Néprajzi Társaság és az Élő
Erdély Egyesület közösen
indította el az Erdélyi
Értéktár létrehozását.*

A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló törvényt 2012 áprilisában fogadta el a magyar Országgyűlés. A törvény értelmében a magyar nemzeti értékek és azokon belül a hungarikumok olyan megőrzendő és egyedülálló nemzeti kincsek, amelyek ezer szállal kötődnek tájainkhoz, történelmünkhöz, társadalmunkhoz, kultúránkhoz, és amelyekhez mi, a magyar nemzet alkotók is ezer érzelmi szállal kötődünk. Az összetartozás és a nemzeti tudat erősítése érdekében nemzeti értékeink összegyűjtése, szakszerű dokumentálása és a jövő nemzedékek számára történő megőrzése minden magyar közösség legfőbb feladatát kell, hogy képezze. A kisebb-nagyobb magyar közösségek szellemi és anyagi alkotásait, ember alkotta és természet adta értékeit települési, táji és nemzeti értéktárban kell rendszerezni, hogy a közösségek megismerhessék és használatba vehessék azokat.

A magyarországi Földművelésügyi Minisztérium és a Hungarikum Bizottság megbízásából Erdélyben a Kriza János Néprajzi Társaság és az Élő Erdély Egyesület közösen indította el azt az Erdélyi Értéktár létrehozását célzó projektet, amelynek elsődleges feladata a magyar nemzeti értékgyűjtő és értékmegőrző mozgalom erdélyi beindítása, népszerűsítése, megszervezése és szakmai felügyelete. A program egyik legfőbb üzenete, hogy még a legkisebb közösségeknek is vannak értékei, függetlenül attól, hogy hány tagot számlál, hol, milyen vidéken található, ma éppen milyen hírnévvel vagy vonzerővel rendelkezik. Így minden településnek van esélye arra, hogy értékgyűjtő mozgalmat indítson, és kialakítsa a saját értéktárát. Helyi értéktárba kerülhet például épített örökség, természeti érték, helyi jellegzetes étel és/vagy ital, híres emberek életútja, helyi hagyományörző közösségek több évtizedes tevékenysége, helyi szokások és hagyományok, azaz minden, amiről a közösség úgy dönt!

A magyar nemzeti értékek és hungarikumok gondozásáról szóló kormányrendelet értelmében „a Magyarország határain túl fellelhető nemzeti értékek felvételét a külhoni magyarság értéktárába bárki írásban kezdeményezheti”. Ez a lehetőség ugyanakkor nagy felelősséggel is jár! A Kriza János Néprajzi Társaság szakmai és módszertani segítségnyújtást biztosít azoknak a civil szervezeteknek, amelyek helyi, megyei és táji értékek felkutatását, szakszerű dokumentálását, értéktárba történő rendezését, és ezeknek az értékeknek a helyi közösségek mindennapjaiba történő beépítését célozzák meg. A társaság az értékgyűjtésbe bekapcsolódni vágyóknak helyszíni előadásokat és felkészítőket, módszertani segédleteket és képzési anyagokat, valamint az értékgyűjtés lebonyolításához és a javaslatlattétel elkészítéséhez szakmai tanácsadást kínál. A projektet Jakab Albert Zsolt és Vajda András koordinálja, az ügyvezető asszisztens Kedves Anett.

A Kriza János Néprajzi Társaság az erdélyi és a magyarországi tudományos közéletben elismert, a népi kultúra és a kulturális örökség vizsgálata, dokumentálása és megőrzése terén elért immár negyedszázados szakmai tapasztalataira alapozva látott hozzá a projekt célkitűzéseinek megvalósításához. Az erdélyi értékgyűjtő mozgalom társadalmosítását a Kriza János Néprajzi Társaság népszerűsítő rendezvények, konferenciák és kiállítások szervezése, valamint tájékoztató anyagok (szórólapok, jó példák, értékgyűjtő kisokos, érték füzetek stb.) révén kívánja megvalósítani. Az Erdélyi Értéktár programjairól és eredményeiről folyamatos tájékoztatást nyújtunk a projekt honlapján (www.ertektar.ro), valamint a Facebook-oldalon (www.facebook.com/pages/Erdelyi-Értéktár). Az értékgyűjtő mozgalommal kapcsolatos ismertető anyagok szintén innen tölthetők le.

Az elmúlt két és fél hónap során a Kriza János Néprajzi Társaság az

Az Erdélyi Értéktár kolozsvári kiállításának egyik pannója

Erdélyi Értéktárat bemutatta már a Maros megyei Csíkfalván, Sáromberkén és Vajdaszentiványon. Kolozsváron pedig, egy szeminárium keretében, a Pro Havadtő Egyesület tagjai és támogatói számára tartottak a projekt koordinátorai bemutatót.

Az Erdélyi Értéktár augusztus 18-án mutatkozott be a kolozsvári nagyközönségnek, a Kolozsvári Magyar Napok keretében megrendezett *Erdélyi magyar értéktár – örökség és megjelenítés* címet viselő, kiállítással egybekötött konferencián. A rendezvénynek a KJNT székháza (Kolozsvár, Mikes/Croitorilor u. 15. sz.) adott otthont. A program megnyitó beszédét Jakab Albert Zsolt, a Kriza János Néprajzi Társaság elnöke tartotta, majd ezt követte Szakáli István Lóránd, a Földművelésügyi Minisztérium agrárfejlesztésért és hungarikumokért felelős helyettes államtitkár nyitó előadása a hungarikum törvény céljairól, valamint a külhoni magyar értéktár lehetőségeiről, távlati elképzelésekről.

A konferencia első felvonását Furu Árpád építész-mérnök, az erdélyi népi építészet jeles kutatója moderálta. Pozsony Ferenc egyetemi professzor, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja a székely kultúra három jellegzetes eleme, a székelykapu, a kopjafa és a kürtőskalács köré épülő kutatásainak eredményeit mutatta be és ismertette *A székely népi kultúra emblematikus elemei (kapu, kopjafa, kürtőskalács)* címmel.

Ezt követte Vajda András, a Hagyományos Kultúra Megőrzésének és Terjesztésének Maros Megyei Központja osztályvezetőjének előadása *Érték(tár) és értékhasználat Erdélyben. Habitusok, kontextusok és funkciók* címmel. Az előadó ismertette a 2012. évi XXX. törvény nemzeti értékek és a

hungarikumok gyűjtésével kapcsolatos célkitűzéseit, majd az ún. „értékpiramis” felépítését. Ebben a hárompilléres piramisban a határon túl fellelhető értékek a Külhoni Értéktárat adják. Ebben az értelemben az Erdélyi Értéktár egyszerre kerete és végterméke lehet egy új szintre emelt örökségesítési folyamatnak. Továbbá szó esett az értéktárban való felterjesztés menetéről és az erdélyi értéktár gyakorlati hasznáról.

A Kriza János Néprajzi Társaság elnöke, Jakab Albert Zsolt *Erdélyi magyar értéktár: patrimonizáció, vizualizáció és mindennapi használat – a KJNT eredményei* címmel tartott előadást. Ez alkalommal debütált a társaság digitális archívumának egyik új felülete, a Néprajzi Múzeumok Tára (lásd. <http://www.kjnt.ro/muzeumtar/>).

Tötszegi Tekla, a kolozsvári Erdélyi Néprajzi Múzeum igazgató helyettese kalotaszegi kutatását ismertette. Egy Nádas-menti település, Méra hagyományos női viseletének különleges vitalitásáról értekezett *Egy kalotaszegi viseletkutatásról. Előzmények, módszerek, eredmények* címet viselő előadása során. Arra hívta fel a figyelmet, hogy a 20. század végére Erdélyben is alig akadt olyan település, ahol működő rendszerében tanulmányozható lett volna a viselet. Ezért az újabb viseletkutatások célja nem a területileg diffúzabb és tartalmában elnagyoltabb formai leírások sorának gyarapítása, hanem olyan „mélyfúrások” végzése, amelyek árnyalják a régióról kialakult képet, lehetőséget kínálnak a lokális viselkedésmód, a mentalitás, az értékrend megismerésére is.

A második tömb moderátora Vajda András volt. Elsőként Furu Árpád *Népi építészeti inventarizációs projektek Erdélyben 1989–2015-ig* címmel tartott előadása hangzott el, amelyben különböző erdélyi, műemlékvédelemmel a népi építészet kutatásával foglalkozó intézmények és civil szervezetek bő negyed százados együttműködéseiről, eredményeiről és tanulságairól számolt be.

Bakos Áron, a BBTE néprajzos doktorandusza *Az aranyosszéki értéktár kutatás* címet viselő előadásában egy 2014-ben, Keszeg Vilmos egyetemi professzor irányításával Aranyosszéken végzett értéktár kutatás eredményeit és a terepmunka során felmerült elméleti és módszertani problémákat ismertette.

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum muzeológusa, Kinda István egy Küküllő-menti kezdeményezésről osztotta meg tapasztalatait, ahol a közösség felismerve a település feletti dombon lévő régi temetőben található homokkőből készült sírkövek értékét, az elmúlt két év során közös erővel nemcsak helyreállította azokat, de szándékában áll ezek hosszú távú megőrzéséről is gondoskodni. Előadását *Havadtő „paraszt-Házsongárdja”. 19. századi faragott sírkövek értéktára* címmel tartotta.

Vajda Mária, a Maros menti LEADER Egyesület munkaszervezeti vezetőjének előadása zárta a konferenciát. *Maros- és Nyárád-menti értékek a turizmus szolgálatában*. Egy kistérségi együttműködés tanulságai cím alatt két, egymás közvetlen szomszédságában található, de merőben eltérő adottságokkal rendelkező vidék turisztikai célú együttműködésének tapasztalatairól és eredményeiről beszélt.

A konferenciát követően *Az aranyosszéki értéktár kutatás képeiből* című fotókiállítását Bakos Áron nyitotta meg.

A rendezvény – szándékához híven – a helyi és regionális értékekre irányította a figyelmet. Az eseményen előadást tartó néprajzkutatók, örökséggel és vidékfejlesztéssel foglalkozó szakemberek előadásai a mozgalom jogi hátterét, az értéktár célját, a kezdeményezéseket és a megvalósult eredményeket mutatták be. Bemutatták az aranyosszéki, a kalotaszegi, a marosszéki, a székelyföldi kezdeményezések és kutatások, valamint a Kriza János Néprajzi Társaság megvalósításait.

A kantai ferences kolostortemplom Győzedelmes Immaculata szobra (18. század)